

V A R P A S

Politikos, mokslo ir kultūros laikraštis.

KAINA METAMS—48 auks. pusei metų—24 auks. Atskiras numeris—8 auks., Amerikoje: met.—3 dol., pusei metų 1¹/₂ dol

Redakcijos ir administracijos adresas: Kaunas, Laisvės Aleja 60.

Šių dienų klausimai.

I.

Obalsiai ir jų sekimas.

Buvo laikai, kada mes galėjome be gilesnio galvojimo bet kokią ideją priimti ir ją toliau skleisti; galėjome taip pat be atodairos radikalingiausius reikalavimus statyti, — vistiek nebuvo didelio riziko nei rimto pavojaus, jei skleidžiama ideja pasirodytų klaidinga ar nepraktinga arba reikalavimai ekonominiu atžvilgiu neįgyvendintini. Nes tais laikais kiekviena ideja ir kiekvienas reikalavimas, jei išėjo ne iš valdininkų biurokratų tarpo, vistiek buvo pasmerktas balsu šaukiančio girioje būti, jei jų nešiotojai ar sumanytojai baudžiamųjų įstatymų ar priverčiamųjų įsakymų straipsniais nebūdavo nubausti ir iš žmonių visuomenės, lyg limpamos ligos platintojai, išskirti. Tie laikai jau yra prajėję kitur anksčiau, o Lietuvoj, mūsų nelaimei, tik pastaraisiais metais. Užtat šiandien mums tenka dvigubai sunkus darbas dirbti: dėl buvusio visuomeninio nedarbo mes patys esame savo mokslo žiniomis silpnesni ir sunkiau joms prieinami, o tuo tarpu darbo žmonių ūpas labai yra sukeltas ir nuolat įvairių vėjų drumsčiamas, nekaltant jau apie tai, kad darbo žmonių padėtis tikrai buvo ir yra sunki ir pagerinimo reikalinga. Demokratinės inteligentijos uždavinys tokią valandą itin yra sunkus ir keblus. Dar visai neseniai buvo galima lengvai į visas puses įvairiais obalsiais švaistyti ir jais darbo žmonių minias paskui save prieš valdžią ar valdomuosius sluoksnius traukti. Šiandien kas kita; šiandien darbo žmonės ateina į mus ir reikalauja anksčiau išduotus vekselius apmokėti be atidėliojimo, — nes mes šiandien tų pačių darbo žmonių pastatyti savo rankose valdžią turime arba by valandą, pirštu pamojus, galime ją įgyti.

— Žadėjote 8 valandų darbo dieną! Duokite mums ją dabar, — kai rugiai reikia kirsti arba išdžiūvęs šienas skubinti vežti, nes tada sunkiausias darbas, o kitais metų laikais ir be jūsų pažadų mes mažiau negu 8 val. dirbom! — sako mums mūsų sodžiaus darbininkai.

— Žadėjote valstybinį nuo ligų, senatvės ir nedarbo draudimą! Ko gi laukiate, kai savo rankose valdžią ir valstybės išdą turite — duokite mums jį!

— Žadėjote dvarus išskirstyti, žeme visus apdalinti! Jau pusantrų metų kaip valdote, o kodėl dvarai dar tebestovi, kodėl tik kuris-ne - kuris teskirstomas?

— Žadėjote rojų žemėje įtaisyti? Kur čia tas jūs rojus, kada visi apiplyšę, pusalkaniai gyvenam, ašarų ir kraujo upeliai liejas, — kada net prie caro buvo ramiau gyventi?...

Tokių ir panašių priekaištų šiandien mūsų demokratinei inteligentijai tenka kuone kiekviename žingsnyje išgirsti. Ir liūdniausia, kad dažnai vis tai teisingi priekaištai. Juk prisipažinkime, kad mes visa tai darbo žmonėms žadėjome — ir 8 val. darbo diena, ir pensijas, ir žemės, ir rojų toje žemėje. Mes žadėjome tai ne veidmaningai — vieni patys nesuprasdami, ką visa tai, gyveniman vedant, reikštų, kiti šiek tiek nusimanydami, bet visai netikėdami, ir nelaukdami, kad patiems reikės tuos vekselius mokėti arba žadinius pildyti. O darbo žmonės, plačiosios minios, jokiais aplinkybės nežiūri ir žiūrėti nenori. Jie turėjo savo vadus, kuriems tikėjo. Juos pastatė į priekį, kad galėtų duoti ir padaryti tai; ką žadėję. Jei jie napadaro ir neduoda — žmonių minios akyse tik vieno vardo teužsipelno — išdavikų, suvedžiotųjų. Ir žmonės — minios nusigrėžia nuo jų ir eina paskui kitus, kurie dar žada. O žadančiųjų niekumet netrūksta ir netruks, nežiūrint, kad jų toks pat likimas laukia ir lauks, jei... jie valdžią įgavę panorės ištikimai visus savo žadinius pildyti, t. y. jei neturės drąsos atvirai prisipažinti, — o prisipažinus ir atatinkamai dirbti — kad anksčiau daug kame klydo ir kad žadėtųjų reformų negalima visur viena diena įvesti. Rusų demokratinė inteligentija, kaip žinome, visumet naiviai idealinga, nepanorėjo arba nesugebėjo tinkamu laiku praktikos gyvenimo rodomu keliu eiti. — Vaisiai to tokie, kad viena jos dalis buvo tos pačios ją iškėlusios liaudies — minios nuversta ir sutrempta, o kita, ją pasekusi, po kurio laiko susizgribo ir norėdama išsilaikyti — nesidrovėjo griebtis priemonių, prieš kurias pati anksčiau kovojo. Vietoj spaudos laisvės Rusai dabar turi ne tik caro laikų cenzūrą, bet ir priedą prie jos — teisę skelbti tik tai, kas valdžios politiką remia. Vieton streikų laisvės ir kitų darbo laisvių Rusuose yra dabar įvesta darbo baudžiava dažnai su 10 - 12 val. darbo diena ir akordine darbo sistema. Vietoj žemės socializacijos įvesta žemės „komisarizacija“, kur valdžios komisarai reikalauja iš ūkininko atskaitos ne tik iš to, ko ir kiek jis gamina, bet ir iš to, kiek suvalgo. Vietoj žadėto rojaus ir laisvių — skurdas, ašaros, kraujas teroras visur viešpatauja. Ar darbo žmonės ten patenkinti? Atsakymas aiškus. Bet jie jau neįstengia ar dar neįstengia savo pastatytų dievaičių, pavirtusių jų kankintojais, nuversti. O jei ir nuverstų, kas žino, ar būtų jiems iš to kokios naudos?

II.

Socializmas gyvenime.

Garsus minios dvasios tyrinėtojas ir žinovas, bet drauge ir griežtas socializmo priešininkas Le Bon savo knygoj apie socializmą jau prieš keilolimą metų yra išreiškęs pranašingą pageidavimą, kad socializmui nugalėti

reikėsią ar reikėtų leisti kuriam nors krašte socializmo idėjas gyvendinti; tik jis nenorės ir bijas, kad tasai kraštas būtų Europoj, o ypač jo tėvynėj, Prancūzijoje, nes pasaulyje nelaimingesnio krašto nebūsią. Viena Le Bon'o pranašavimo dalis jau išsipildė. Ir tikrai, nėra dabar pasaulyje nelaimingesnio krašto nei tautos, kaip Rusai, kur socializmas pirmiausia panorėta įgyvendinti. Bet ar ištikrųjų čia socializmo idėja kalta? Ar ištikrųjų Rusijos pavyzdžiai jau galutiniai ir neatšaukiamai rodo į tai, kad privatinis kapitalistinis ūkis yra gyvenimui ir žmogaus prigimimui tinkamesnis, negu socialistinis? Ar ištikrųjų socializmui lemta tik kaip nepasiekiamam idealui žmonių galvose būti, bet ne gyvenime?

Kad šitaip būtų, ne tik Le Bon'o ir kitų socializmo priešininkų argumentai, bet nė tos pačios Rusijos pavyzdžiai visai nerodo. Kas Rusuose atsitiko? Menka palyginti žmonių saujelė, iš aklumo ar paprasto nežinojimo pamynusi po kojomis visus mokslinio socializmo dėsnius, panorėjo socializmą kumščio jėga įgyvendinti (aš nekalbu apie prisiplakėlius ir net provokotarius, kurie visai kitų, nesocializmo, idealų vedini prie bolševikų dėjos) ir tai dar prieš save turėdami ne mažiau kaip 95% visų gyventojų. Tat Rusų pavyzdį imant, jei reikia iš ko stebėtis, tai ne iš to, kad ten socializmo neįvesta, o tai kas įvesta — nėra socializmas, bet iš to, kad vis delto kurį — ir ne visai trumpą — laiką sekasi gyvenime taikinti tai, ko net gausios Bebelio ir Bellamy vaizduotės nūpiešū neįstengė. Nes kad socializmas yra galimas esant aukščiausiam žmonių kultūros ir technikos laipsniui, kur „guzikutį paspaudus“ akies mirksniu visa, kas žmogui reikalinga, pasidaro — tai stebėtis netektų ir be Bellamy vaizduotės. Bet kad socialistiniai eksperimentai sektųsi tris metus tęsti krašte, kur yra 75% analfabetų ir kuris savo ūkio struktūra, technika ir kultūra 50 — 100 metų net nuo vakarų Europos atsilikęs, — tai tikrai reikia stebėtis, juo labiau, kad tai daroma nuolat kariaujant ir nuo viso pasaulio atskirtiems esant.

Tiek apie socializmą, tiek apie bolševikus galima manyti kaip norint. Bet kas manytų, kad dabartinės Rusijos pavyzdžiai gali darbo žmonių mintis nuo socializmo atkreipti ir kurios nors buvusios ar esamos visuomenės ūkio formos prikreipti, — tas klystų daug daugiau ir skaudžiau, negu bolševikai, panorėję socializmą kumščio jėga įgyvendinti. Pagaliau, ką tokio baisaus bolševikai visuomenės ūkio srityje yra padarę? Privalomus valstybės darbus arba atviriau — valstybės baudžiamą įvedę? Bet tą patį įstatymo kelių būdais yra padariusi Bulgarijoj visai ne bolševistinė ir net ne socialistinė Stambulsksio valdžia. — Dirbtuves ir dvarus leidę darbininkams varu paimti? Bet visai tą patį yra padarę Italijos darbininkai, kurie varu paėmė kelioliką fabrikų ir dirbtuvių ir beveik 200 dvarų, ir jų žygiams ten vadovavo ne bolševikai, bet kartais ir kunigai bei vienuoliai (Brancatelli), o Italų valdžia, visai nesocialisto Giolitti vedama, ramiai į tai žiūrėjo kaip į „naujos rūšies karą darbo su kapitalu“, ir paskelbė tik tada įsikišiantį, jei grėstų pavojus žmonių gyvybei ar būtų kėsinamasi naikinti turta. Ką daugiau bolševikai padarę? Nacionalizavo kasyklas ir kitą panašų turta, taip pat bankus? Bet kasyklų ir kitų žemės turty nacionalizacija stovi socialinės politikos dienotvarkėj ir Anglijoj, ir Prancūzijoje, ir Vokietijoje ir beveik visose valstybėse, o apie kredito įstaigų nacionalizaciją kalba taip pat ne vieni bolševikai ir net ne vieni socialistai. Viena, kas buvo ir yra bolševikų eksperimentuose tikrai utopinga, tai atsisakymas skolas mokėti ir turty nacio-

nalizavimas be kokio atlyginimo buvusiems savininkams. Bet ir čia bolševikai nieko nauja neišmislia, o tik pasekė bankrutus ir valdžias, kurių atstovai ekonominio gyvenimo įstatymų nepažįsta arba daro ūkio reformas vien politinio keršto motyvais vaduodamies. Skolų reikale bolševikai jau sugrįžo atgal, jas pripažindami. Del konfiskatų — tai konfiskavo savo laiku ir Prancūzai, konfiskavo ir Rusų caro valdžia; kalba pagaliau apie tai ir pas mus ne tik bolševikai, bet net ir ne vienas krikščionis demokratas. Prancūzams tie ir kiti panašios rūšies eksperimentai kainavo vėl laisvės palaidėjimo ir restauracijos karalių valdžios — šalia gamybos iširimo ir kitų nuostolių. Rusų caro valdžia buvo nustojsi paramos net ir tikriausių savo visuomeninių draugų — lenkų dvarininkų, ir žlugo ji niekieno negailima. O mes dabar susirinkę St.-Seime ir komisijose ieškinėjame, prie kurio čia dvaro ar kito turto galime be atodairos kibti ir imti, kaip prie buv. konfiskuoto... Ir kas žino, ką lemia mums rytojus?...

Varu stipresnis gali visa paimti. Bet kad varu paėmimas reikėtų ir teisės įsigalėjimą, tai atsitinka tik tada, kada tas, iš kurio varu ką nors be kokio atlyginimo paimama, anksčiau būtų patsai varu, ne teisės keliu, tai įgijęs. Del to ir socializmas, lygiai kaip į jį vedančios dalinės reformos, gali tik teisės, ne varo, keliu įgyvendinamas būti; ir kur socialinės reformos vedamos ne teisės keliu, ten jos pasmerktos žūti gyvenime neprigijusios.

III.

Nepasiekiami idealai ir gyvenimo praktika.

Taip matome, kad net blogiausi, kokius galima įsivaizdinti, socializmo gyvendinimo pavyzdžiai visai nerodo, kad patsai socializmas yra netikęs, neįgyvendinamas, svarbiausia — nė pavyzdžiai visai neatbaido plačiųjų darbo žmonių minių nuo socializmo idejos, kaip kad tikėjos minios dvasios tyrinėtojas Le Bon. Iš to išvada: jei socializmas net tikrai būtų niekumet nepasiekiamas idealas, ir tai šiandien reikėtų su juo skaitytis kaip su gyvenimo iššauktu reiškiniu ir ieškoti kelių jam įgyvendinti. Gal tai netikslu — stengtis gyvendinti tai, apie ką išanksto žinoma, kad tai nepasiekiamas idealas? Gal — bet gyvenime tokios logikos nematyti. Juk ir krikščionybės gyvendinimo pavyzdžiai ne visur ir ne visumet sutiko teisingiau — niekur ir niekumet — su tuo, kas skelbiama Evangelijose. Ką turi bendra evangeliskosios dorybės — meilė, nusizeminimas, gailingumas, gailiaširdingumas ir kt. — su krikščionybės gyvendinimo keliais Vakarų Europoj vidurio amžiais kada svarbiausias dėsnis buvo — kieno valdžia, to ir tikyba? Juk ir Lietuvoj krikščionybė ne meilės darbai ir laisvu mokymu įvesta, bet kardu atnešta ir ugnimi užkrėsta. Ir kur šiandien krikščioniškam pasaulyje pirmųjų krikščionių gyvenimo būdai matyti? Niekur, išskiriant gal vieną antrą atskirą žmogų. Ir vis delto niekam į galvą neatėjo ir neateina — sakyti ir tvirtinti, kad del nesutikimo krikščionių mokslo ir darbų su krikščionių gyvenimo praktika pati krikščionybė esanti niekai ir neprivalanti būti gyvendinama. Teisybė, yra ir tokių žmonių. Bet tai sausi, iškepę materialistai, kurie žmonių gyvenimo tik vieną pusę temato ir kuriems socializmas taip pat yra svetimas ir neprieinamas, kaip ir krikščionybė. Bet tokių žmonių pas mus nedaug tebėra. O žmonės, kurie save krikščionimis laiko ir krikščio-

nimis nori būti — ne iš vardo, bet darbais — negali priešintis socializmui, kuris yra ne kas kitas, kaip antroji darbo žmonių religijos pusė, kurios jie atsisakyti negali, nes tai idealas. Štai delko mes visose tautose darbo žmonių vadovų eilėse matome ir religijos atstovų, o pastaraisiais laikais net pirmose eilėse. Galima manyti — ir gali būti teisybė, — kad savo laiku Gaponas Petrapiilio darbininkus vedė provokacijos tikslais. Galima manyti, kad pas mus Krupavičius ir kiti kunigai dirba darbininkų tarpe ir darbininkų naudai, norėdami kunigų luomo įtaką palaikyti ir prieš socialistus atsparą padaryti. Galimas daiktas, kad Sicilijos vienuolis Brancatelli pernai su kryžium rankoje eidamas dvitūkstantinės apsiginklavusios minios priekyje hercogo Corigliani dvarų paimti vadavavosi kitais motyvais, negu pati, įniršusi minia. Bet jeigu ir taip būtų, jei religijų atstovai kunigai, visai kitais motyvais darbininkų judėjimo priekyje stotų, tai tokie ir panašūs faktai tik aiškiau rodytų, kad dabar yra atėjęs laikas, kada darbo žmonės — net minia — savo reikalavimus taip atvirai ir be atodairos štato, kad jiems atvirai priešintis jokios galimybės neturi net ir tokie žmonės, kurie savo širdyje tiems reikalavimams nepritaria arba laiko jų išpildymą visuomenės ūkiui kenksmingu daiktu.

Štai delko turėtų galvoti apie teisės kelius socializmui gyvendinti net ir tie, kurie savo širdyje socializmą utopija arba nepasiekiamu idealu laiko; ir ypač taip turėtų daryti žmonės, kurie turi pretenzijų krikščionimis vadintis. Priešintis šitam darbo žmonių ir minios reikalavimui jokios galimybės nėra, o jei ir būtų — tai nėra jokio tikslo. Nes pirmiausia — priešinimasis tik iššauktų dar didesnį įnirtimą ir spaudimą, kuris priversti turėtų prie katastrofos, kaip jau privedė Rusuose. O antra — jei mes priėjome prie to, kad kiekvienas žmogus yra ir turi būti laisvas pilietis, turįs pilną teisę valstybės gyvenimą tvarkyti pagal savo geriausią išmanymą, tai negalime tuo pačiu reikalauti, kad visai žmonių daliai ar grupei ta teisė būtų atimta tiktai delto, kad mums rodosi, jog ta grupė neteisėtingus ar neišmintingus reikalavimus štato. Net jei ištikrųjų darbo žmonių dabar statomieji reikalavimai būtų neteisėtingi, neišmintingi ir neįgyvendinami, o gyvendami — jiems patiems bloga atneštų, ir tai pirmiausia turėtų kaltinti patys save, kad savo įtaka ir mokslo žiniomis tinkamu laiku tų žmonių neapšvietėme ir aiškiai jiems nepa-rodėme, kur yra galimų reikalavimų pabaiga ir negalimų pradžia, ir jau dėti visas pastangas, kad visų tų reikalavimų gyvendinimas galimai daugiau naudotų ir mažiau žalotų atneštų ir kad visas judėjimas iš teisės kelių neiškryptų.

IV.

Darbininkų reikalavimai ir teisės keliai į socialines reformas ir socializmą.

Kokie tie teisės keliai socializmui gyvendinti? — Randame jų vakarų Europos kraštuose. Paimkime tik vieną antrą pavyzdį.

Kada senasis parlamentarizmas, turtingųjų ir valdančiųjų sluoksnių nuolat tormozuojamas, darbo žmonių minias užvylė ir pasitikėjimo nustojo, rusų bolševikai parodė naują valdymo formą — dabar žinomą sovėtų arba tarybų sistemą. Tos naujos formos ėmė reikalauti ir Vokiečių darbininkų dalis, kuri dėl reakcinių gaivalų darbuotės ir provokacinių darbų darėsi

vis galingesnė. Grėšė pavojus „revoliucijos“, panašios į buvusią Rusų bolševikų revoliuciją. Bet vokiečių tautos likimas tada jau nebuvo saujelės biurokratų ar grupės svajotojų rankose. Vokiečių tautos atstovai tuojau surado teisės kelią darbo žmonių reikalavimams patenkinti ir jų Steigiamasis Seimas priėmė konstitucijos 165 str., kuriuo darbininkams užtikrinama teisė per savo klasės atstovus arba jų tarybas daryti įtakos į parlamento sprendimus, kurie liečia darbo žmonių reikalus. Ir konfliktas buvo pašalintas. Kitas atsitikimas Angluose. Svarbiausia Anglų pramonės šaka yra anglių kasyklose. Prieš pat karą Anglai kasmet iškasdavo netoli 300 mil. tonų akmeninių anglių, kuomet Vokiečiai duodavo nepilnus 200 mil. t., prancūzai 40 mil. t., Rusai 36 m. t., Belgai 23 m. t., Austrai 18 m. t. Taigi netoli pusės Europoj iškasamų anglių priklauso Anglams. Anglijos anglių kasyklose dirba dabar ne mažiau kaip 1 mil. 206 tūkst. darbininkų, ir vienos dienos nedarbas arba streikas, nekaltant apie kokias riaušes ar ilgesnį sustojimą, duotų netoli milijono tonų anglių — t. y. daugiau negu kad Lietuvai reikia visiems metams — mažiau. Ir šiemet rudenį krizis vis delto atrodė neišvengiamas. Darbininkai reikalavo didesnio užmokesnio ir anglių kasyklų nacionalizavimo. Valdžia nesijautė galėsianti nacionalizavimo našta pakelti, bet tokios nelaimės akyvaizdoje (angliakasių žadėjo remti geležinkelių ir transporto darbininkai) ėmėsi iniciatyvos darbdavius su darbininkais sutaikinti. Bet Anglų darbininkai, senai būdami laisvi piliečiai, taip pat aiškiai matė, kiek nuostolių gali padaryti ilgesnis streikas. Delto ir jie nusileido, laikinai atsisakydami nuo nacionalizacijos — valdžiai prisiėmus atsakomybę už mažą užmokesnio pakėlimą (2 šilingais), iš savo pusės darbininkai dar prisiėmė atsakomybę už gamybos daugumą. Šis sutarties punktas socialiniu atžvilgiu ir yra įdomiausias, nes tolimesnis darbininkų užmokesnio pakėlimas padarytas priklausomu ne tik nuo bendros kainų ir užmokesnių konjunktūros, bet ir nuo produkcijos didumo: darbininkai apsiėmė prikasti per metus mažiausia 246 mil. tonų anglių; jei prikasa daugiau — mokesnio priedas pakeliamas (prie 250 m. t. ligi 2¹/₂ šil., prie 254 m. t. ligi 3 šil.); jei mažiau — sumažinamas (prie 242 m. t. ligi 1¹/₂ š., prie 238 m. t. — ligi 1 š.)

Tuo būdu išvengta Angluose — ir visoj Europoj — dar didesnio ekonomijos krizio.

Dar įdomesnių dalykų šiais metais buvo Italijoj. Italuose, šalia žemės ūkio, daugiausia darbininkų dirba metalo fabrikuose bei dirbtuvėse. Čia priskaitoma jų nuo keturių ligi penkių šimtų tūkstančių, kurie turi savo keturias profesines sąjungas. Didžiausioji vadinasi Federazione Italiana Operai Metallurgici su 200 — 300 tūkst. narių, vadovaujama socialistų. Paskui eina Unione Sindicale Italiana ir Unione Italiana del Lavoro; kiekviena turi apie po 80 tūkst. narių; pirmoji vadovaujama sindikalistų, antroji vad. nonintervencionistų. Pagaliau eina Sindicato Nazionale Operai Metallurgici su 25 tūkst. narių, kurie yra susilieję su vadinama liaudies arba katalikų partija. Nežiūrint į tai, kad šitos keturios darbininkų organizacijos turi skirtingų ir net priešingų politikos tikslų, savo ekonominiais reikalavimais jos beveik nesiskiria. Tai ypač pasirodė prietą birželio mėnesį, kada šios organizacijos padavė darbdaviams savo memorandumus su reikalavimais. Socialistų ir krikščionių demokratų vadovaujamų organizacijų reikalavimuose esminių skirtumų visai nepasirodė.

Skyrėsi kiek tik sindikalistai, kurie be visų kitų visiems bendrų sąlygų dar reikalavo sau fabriku kontrolės, kuri faktinai darbdavius beveik be jokios valdžios paliktų, ir dalį grynojo pelno.

Po to sekamose derybose su darbdaviais visų organizacijų atstovai, nežiūrint politinių pažiūrų skirtumo, taikėsi išvien. Ir kada darbdaviai atsisakė darbininkų reikalavimus išpildyti ir rengėsi prie organizuotų darbininkų išmetimo („lokauto“), visos taip pat organizacijos nutarė ir pravedė dirbtuvių ir fabriku sekvestrą arba kitais žodžiais — paskelbė fabrikus dirbant pačių darbininkų atsakomybe ir kontrolėje, o atskirais atsitikimais, kur darbdaviai mėgino priešintis, net ir varu užėmė.

Padėtis susidėjo labai įtempta ir pavojinga, ypač prie italų karšto būdo. Reikėjo tik kibirkštėlės, ir visa kas galėjo užsiliepsnoti, nes šalia visa to bolševistinės idejos italų darbininkuose taip pat labai platinamos. Bet čia padėtį išgelbėjo naujai sudarytoji Giolitti vyriausybė savo taktu. Nežiūrint į tai, kad ligi šiol varu fabriku užėmimas niekur nebuvo kovoj darbininkų su darbdaviais praktikuojamas ir aišku buvo, kad toks žingsnis prie tam tikrų sąlygų gali nuvesti į bolševizmą. Giolitti valdžia, norėdama bolševikų agitatoriams išmušti iš rankų ginklą, viešai pasiskelbė, kad ji į fabriku (ir dvarų) sekvestravimą esamomis aplinkybėmis žiūri „kaip į naują kovos būdą tarp darbo ir kapitalo“ ir nesikiš visai į tą kovą tol, kol nebus naikinamas turtas ar žmonių gyvybė, kuriuos ginti ir saugoti yra valstybės valdžios pareiga; ir šitai paveikė. Sekvestrai praėjo, apskritai imant, ramiai. Darbas ėjo toliau. Bet reikėjo nutarti, kas toliau daryti: ar patiems darbininkams viską vesti ir darbdavius visai pašalinti, ar kaip kitaip įtaisyti. Atvirai ėjo didžiausia agitacija už ir prieš pramonės „sovietizaciją“. Krisis išsprendė rugsejo mėnesį, kada darbininkų atstovai drauge su socialistų partija 591,000 balsais prieš 245 nutarė pramonės įmones tik „sindikaluoti“, o ne „sovietizuoti“, ir tai darbininkų jau sekvestruotas tuojau, o kitas įstatymo keliu. „Sindikaluoti“ darbdavių nepašalina, bet jų teises apriboja ir gryną pelną daro priklausomu nuo produkcijos didumo ir atlyginimo už darbą.

Tuo tarpu vyriausybė paėmė iniciatyvą atatinkamus įstatymus leisti. Ir dabar išrodo taip, kad Italijoje prie naujos tvarkos ir darbdaviai ir darbininkai bus priversti žiūrėti, kad daugių pagaminti, jei norės daugiau pelno turėti. Reikia pabrėžti, kad Italuose tuo pačiu laiku ėjo ir tuo pačiu būdu pasibaigė ir žemės ūkio darbininkų „sukilimai“.

V.

Galimų reikalavimų ribos.

Šitie atsitikimai, nekalbant ju apie Rusų revoliucijas, aiškiausiai rodo, kad šiandien nė vienos valstybės valdžia negali su darbininkų reikalavimais nesiskaityti, — nežiūrint, kad tie reikalavimai, kaip štai Italuose, net didesni už visas buvusių įstatymų numatytas normas. Pildymas tų reikalavimų dažnai gali pačryti didelių nuostolių visam šalies ūkiui — tai yra teisybė; bet jiems be atlauros priešinant galima privesti tik prie katastrofos ir visiško visuomenės ūkio suardymo — tai taip pat teisybė. Pavyzdžių nereikia nė svetur eškoti. Štai prieš akis. Vilkaviškio

apskrities visai ne bolševikų ir ne Plečkaičio, o krikščionių demokratų ir kunigų vadovaujamos Darbo Federacijos darbininkų atstovų š. m. spalio 10 d. suvažiavimo nutarimai. Vieną iš jų paduodu:

„L. D. F-jos Vilkaviškio aps. darbininkų at-vų suvažiavimas, atsižvelgdamas į žemės našumą ir bendrą vargingą kumečių šeimų padėtį, nutarė reikalauti šalies atstovybės — Steig. Seimo, kol bus dvarai darbininkams išnuomotai ir, galop, išdalyti, šios ordinarijos ir darbininkų draudimo įst. dėsnų:

Pinigais metams 600 auks., javais 180 pūdų (rugių 72 p., miežių 58 p., avių 30 p., kviečių 14 p. ir žirnių 6 p.); 2 margai I rūšies žemės (pasirinkti, kur kumečiams tinka) daržui, linams ir bulvėms; 2 karvės ir 1 telyčia ligi ji priaugs iki karvei; 4 avys; kiaulių kiek kumetis išsilaiko (vasarą kumečių karvės, avys ir kiaulės ganomos dvaro piemens); kumečių gyvuliams dvaras privalo duoti: 2 vežimus (porinius) šieno, 2 vežimus dobilų, 4 vežimus vasarojienių šiaudų, 2 vežimus vasarojienių pelų (kad tie du vežimai sudarytų ne mažiau 52 pūdų svorio), ruginių šiaudų kiek kumečiui reikia (kuriame dvare nebūtų šieno, nurodytas vežimų skaičius dobilais atiduodamas ir, antraip, dobilų nesant šienų gražinama); $1\frac{1}{2}$ sieksnio gerų, grynų malkų; žabų kiek reikia; ten kur durpėmis kurenama, tai jų sulig reikalo. Druskos dvaras duoda 2 pūdus metuose. Visi darbo įrankiai dvaro. Malūnas kumečiams dykai.

Moterys dienų dvaran neina. Jei moterys — kumetės eina dvaran dirbti, joms darbadavys dienai moka po 15 svarų rugiais, jei pinigais — tai tiek, kiek tuolaik javai (rugiai) kainuoja. Butai (jų kamina, krosnys, stogai, pamatas ir k.), kad būtų taisomi prispirtinai šį ruderį dvaro lėšomis ir kad būtų tinkami gyvenimui. Arkliai parvežti ligoniui, gydytoją ar kunigą, mirusį palaidoti, gimusį į krikštą vežti dvaro. Ligi 6 mėnesių ligos ligonis turi būti dvaro lėšomis aprūpintas gydytoju, vaistais sveiku butu ir duona. Dvaro darbininkui mirus grabas turi būti dirbamas dvaro lėšomis. Kumetis metuose (kas mėnesį po vieną dieną) turi 12 dienų atostogų, neskaitant švenčių ir taip pat laisvas nuo darbo tautos šventėje vasario m. 16 d. ir tautų ir darbininkų solidarumo šventėje gegužės m. 1 dieną; kumečiams atostogų metu dvaras, pranešus, turi duoti arkį kur savo reikalais pavažiuoti. Nelaiminguose atsitikimuose iš dvaro priežasties ir senatvėje kumečiai privalo būti dvaro lėšomis aprūpinti butu, duona, kuru“.

Neskaitant pinigų, beveik visi reikalavimai $1\frac{1}{2}$ —2 kartus didesni negu buvo prieš karą ir apie 2 kartu didesni negu buvo ligi šiol. Vien tik javams atiduoti reikia mažiausia 3 deš. apa 6 margų dirbamos žemės, skaitant, kad visos trys dešimtinės kas metą sėjamos duos mažiausia po 60 pūdų kiekvienu, ir neskaitant 2 margų bulvėms ir kt., gyvulių laikymo, pašaro ir kt. Žinovų apskaitymais, tokia ordinariją mokant joks dvaro ūkis išsilaikyti negalėtų. Bet darbininkų taip pat šiandien nieks neįtikinti, kad jie turi mažiau reikalauti. Ir neįėjus valstybės valdžia gali priversti darbininkus nuo savo reikalavimų atsisakyti? To padaryti jokiai valdžiai nesiseks. Ir bylai tėra tikrai vienas kelias: duoti darbininkams progos patiemis ūkininkauti — kiekvienam duodant žemės sklypą atskirai arba, jei būtinai norėtų, valdant žemę bendrai. Kitaip elgiantis galima susilaukti ne Rusijos arba Italijos atsitikimų. Tas pats ir kitose gyvenimo šakose.

Bet šitie faktai dar vieną dalyką rodo: kaip reikia atsargiai elgtis skel-

biant kokius nors obalsius ir kaip daug žmonių geras būvis ir patsai ūkio sutvarkymas priklauso nuo plačiųjų minių apsišvietimo ir kultūros laipsnio. Anglų darbininkai šiandien jau be jokių pavojingų eksperimentų suprato, kad tikrasis visokio turto šaltinis yra darbas ir tai toks darbas, kuris trumpiausiu laiku daugiausia vertybių padaro, ir delto jie visai sąmoningai sutiko savo atlyginimą padaryti priklausomu nuo savo darbo našumo. Italuose, Vokiečiuose ir kt. vakarų Europoj prie to einama po brangių eksperimentų. Toliau į rytus šis dėsniis plačioms minioms dar ne labai tesu-
prantamas.

V.

Mūsų ydos ir keliai joms taisyti

Mūsų demokratinis inteligentijos uždavinys gyvenamąją valandą begalo yra atsakomingas. Visa savo krašto ir žmonių gyvenimo padėtimi mes esame Rytų ir Vakarų kryžkelyje ir galime į vieną ar antrą šalį visą savo gyvenimą pakreipti. Protas mums sako, kad turime jei jau neiti į Vakarus, tai bent tvirtai savo kelio laikytis ir negrįžti į Rytus. Bet kurie ne kurie papročiai rodo mus neatsikračius nesocialinių Rytų gyvenimo pusių. Jų yra daug, bet šį kartą domę atkreipsiu tik į porą dalykų.

Rusai ir apskritai slavai (šviesuomenė) visam pasaulyje yra žinomi savo enciklopendingumu. Jie moka daug kalbų ir visas mokslo bei gyvenimo šakas „žino“. Bet kadangi šiandien viena mokslo ar gyvenimo šaka yra tokia didelė, kad vienas žmogus, nuodugniau ją pažinti teįstengia tik į savo gyvenimo pabaigą, tai aišku, kad tie, kurie dedasi „viską“ žina, ištikrųjų nepažįsta nieko. Del to pavojaus dar nebūtų, jei tokie žmonės ir suprastų, kad jie nieko gerai nepažįsta, o nepažindami — nedrįstų neklaidingais save laikyti. Bet to nėra. Ir geriausias išrodymas — nors ir mūsų St. Seimo darbuotė. Pavyzdžiui, mūsų St. Seime, gerai kaip ir visur parlamentuose, yra sudarytos komisijos atskiriems klausimams ar įstatymų sumanymams gvildinti. Į tas komisijas frakcijos siunčia savo atstovus ir išanksto parenka tokius, kurie tais klausimais daugiausia nusimano. Frakcijos, be abejonės, atskirais klausimais turi savo atskirus pagrindinius nusistatymus, kurios jų atstovai komisijose stengiasi gauti. Bet be pagrindinių dalykų būna visa eilė antraeilių dalykų ir smulkmenų, kurios paaiškėja tik į klausimą įsigilinus besvarstant komisijose. Paprastai parlamentuose kiti frakcijų nariai savo pasiūstems atstovams komisijose pasitiki ir del smulkmenų, komisijose nustatytų, frakcijose, juo labiau plenumo jokių ginčų nebūna. Pas mus visai kitokia praktika išsidirba. Daugelis St. Seimo narių jaučiasi turį moralės teisės išeiti ir savo nuomonę pasakyti „arba“ net ir kritikuoti kiekvieną bet kurio įstatymo smulkmeną, kurios jis... nesupranta arba jam „neaišku“. Tos visos kalbos įstatymo sumanymo nepataiso (kai kada net pagadina), bet gaišina laiką ir trukdo tiems patiems atstovams įsigilinti į tuos klausimus, kuriuos jie yra pasirinkę. Bet tai dar ne viskas. Kadangi kiekvienas nori „viską žinoti“ ir jaučiasi esąs neklaidingas kiekviename klausime, tai tie, kurie kitaip mano, jo akyse ima rodytis neišmanėliais arba ir „eretikais“. Iš to kyla nepasitikėjimas ne tik kitų pažiūrų ar partijų žmonėmis ir jiems blogos valios prikišimas, bet tas pats nepasitikėjimas tuojau perkeliamas ir ant savo partijos draugų, dirbančių atskirus darbus arba esančių valdomuose organuose ir delto negalinčių visuose

savo darbuose ir visose smulkmenose prisitaikinti prie kiekvieno atskiro žmogaus supratimo. Juk pas mus yra žmonių inteligentų ir net Seimo atstovų, kurie, pav., su ministerių pamainymu laukia ūmo visų blogybių trukumų ir klaidų išnykimo, arba įstatymo pilno įgyvendinimo reikalauja į antrą dieną ar savaitę po to, kaip už ją savo ranką pakėlė, — visai pamiršdami, kad klaidų ir trukumų visumet buvo ir bus ir jų skaičius gali būti tik sumažintas ar padidintas, kad blogybėms išnaikinti reikia daug daugiau laiko negu joms prileisti, o svarbesni socialiniai įstatymai gyveninami ne dienomis ir savaitėmis, net ne mėnesiais, bet metais ir dešimtimis metų. Įdomu, kad šito „visko žinojimo“ ūkio ir politikos klasimais pas mus geidžiama kaip tik tuo laiku, kada visur, pav. Anglijoj, stengiasi jo atsikratyti.

Antras, bet tesioginai iš pirmojo sekąs dalykas — sektantizmas, deja, apsiereiškias daugiau demokratinėje inteligentijoj. Mūsų dešiniajame sparne mes matome vis delto didesnį vienybės reikalo supratimą, o pastaruojų laiku, pavyzdžiui, ten net prieita ligi kontakto su pažangiečiais vieną spaudos organą leidžiant. Tuo tarpu kairiajame sparne beveik kiekvienam svarbiam klausimui daroma atskira „partija“, o partijoj — „sparnas“. Bet ką kalbėti: juk net del užsienių politikos klausimų pastaruojų laiku pas mus pradedama skirstyti žmones į „kairiuosius“ ir „dešiniuosius“ — kaž kodėl, priešingai visoms tradicijoms, „kovos ligi galo“ šalininkus šiandien imama vadinti „kairiaisiais“, o taikaus ir derybų kelio ieškotojus — „dešiniaisiais“.

Tokia padėtis. Ji nėra gera, ypač demokratijai ir darbo žmonėms. Kuomet konservatyviniai gaivalai, susijungę su reakciniais, vis daugiau ir daugiau įtakos visuomenės gyvenime įgauna, iš mūsų kiekvienas nori „viską žinoti“ ir reikalauja, kad visi kiti su jo nuomone sutiktų, o jei nesutinka — tai atsistoja atskirai ir savo atskirą „partiją“ sudaro. Pretenzijos gi kiekvieno iš mūsų ir visų drauge labai didelės. Delto ginčijamės savo tarpe del mažmožių, vieni kitus kitų partijų ir pačių darbo žmonių akyse žeminame, niekiname, diskredituojame ir... tuo pačiu padedame savo ir darbo priešininkams dirbti.

Išeiti iš to būtų nesunku, jei... bent savo tarpe daugiau tolerancijos turėtume ir leistume laisvai idejų kovai eiti. Net skirtingos pažiūros į tokius klausimus kaip parlamentarizmas ar tarybų sistema galėtų leisti vienoj politikos organizacijoj būti — su sąlyga, kad vienos ir antros valdymo tvarkos šalininkai būtų nusistatę ir pasiryžę ne varo, o idejų kovą vesti demokratiu būdu — per balsavimus ir rinkimus. Del kitų, antraeilių klausimų, ir ginčytis netektų. Mes tada galėtume turėti vieną galingą visuomeninės arba socialistinės demokratijos ar darbo žmonių partiją, kuri mūsų Seime visumet didžiumą turėtų ir pamažu teisės keičiu į socializmo idealą vestų. Bet kad tai atsitiktų, pirmiausia mums reikia dviejų dalykų! 1) nesistengti „visko“ žinoti, bet vieną kurį dalyką gerai pažinti; 2) kad klausimuose, apie kuriuos tik „žinome“, bet kurių nepažįstame, daugiau patikėtume tiems, kuriuos mes patys matome daugiau nusimanančiais ir kuriems pavadame tais klausimais rūpintis. Tada, mokėdami svetimas nuomones gerbti, daugiau galėtume į vieną organizaciją sutilpti ir daugiau atlikti.

A. Žiūronas.

Ekonominis Rusijos gyvenimas.

Geležinkeliai. Rusijoje visumet opus buvo ir bus susisiekimo klausimas. Bet pastaruoju laiku jis įgavo katasrofinio pobūdžio, drauge su tuo tekdavo išgirsti, kad dabar rusai atkreipę ypatingą dėmesį į geležinkelinių sutvarkymą, ir geležinkeliai savo produktingumu bemaž prilygsta taikos laikui. Pažiūrėsime, kokis tikrai dalykų stovis.

J. Larin („Ekonomičeskaja Žizn“ 1920 m. Nr. 34) paduoda žinių apie garvežimių skaičių, buvusių 1920 m. sausio mėn. 25 d. Paėmus Rusiją su Sibiru, Donu ir Ukraina, be Turkestano, išviso buvo 4825 sveiki garvežimiai. Jų skaičiuje 1150 manevrinių, taigi veikiančių vienos stoties rajone; tie garvežimiai netinka vežti sunkenybėms. Paskui buvo 550 silpnų garvežimių, tinkamų paštui ir žmonėms važioti. Likusiųjų tarpe 290 užimta ūkio geležinkelio reikalams; jie irgi yra silpni ir 60 yra kalnuotose vietose, kad pastumėtų traukinius. Tuo būdu karo reikalams ir prekėms vežioti lieka 2774. Sulyginus su praėjusiu laiku matome:

1919 met.	lapkričio 10 d.	buvo	2557	garvežimiai
"	"	"	25 d.	" 2514 "
"	"	gruodžio 30 d.	"	2285 "
1920	"	sausio 25 d.	"	2274 "
"	"	vasario 10 d.	"	2246 "

Taigi per tris mėnesius sumažėjo garvežimių skaičius ligi 311. Bet tai bus ne visai teisinga, nes reikia atsiminti, kad tuo laiku bolševikai mušė Denikiną ir kas mėnuo atimdavo iš jo apie 50 sveikų garvežimių, taigi sumažėjimas išeina žymiai didesnis. Kad bent kiek galima būtų greitomis užlopinti skylę, griebiamasi neracionalaus būdo. Užuot didinus garvežimių remontą, į Rusiją permeta po 100 sveikų garvežimių iš Sibiro ir Turkestano. Matant tokį darbo nesistematumą pradėta pranašauti, kad šiemetams įpusėjus dėl garvežimių stokos turės sustoti susisiekimas geležinkeliais.

Aišku, panašūs gaūdai ir žinios privertė rusus rimtai apsimąstyti, kad neprieitų prie visiško transporto sustojimo. Ir mes matome, kad Maskvos Tarybos plenumo posėdyje Sosnovskis (Glavpolitputi atstovas) daro tuo klausimu pranešimą. Kai Rusijoje kyla kas nors pavojinga, visumet kreipiamasi į Maskvos tarybą, prašant jos pagalbos.

Sosnovskio žodžiais, tik stebuklais pasisėkė raudonajai armijai sumušti Denikiną, esant tokiai didžiai susisiekimo suirutėi. Jis nekompetingas suteikti platesnės geležinkelių apžvalgos ir nušviesti ją skaitmenimis. Bet ir tai jo pranešime galima išskaityti nemaža įdomių vietų. Pavyzdžiui, užtenka pasakyti, kad kai kuriuose keliuose į darbus nesilankė ligi 80% darbininkų. Taigi iš šimto tik 20 atėdavo į darbus ir šiaip taip dirbdavo. Tos suirutės priežastį Sosnovskis mato ne bendroje dabartinės Rusijos valdymo sistemo-

je, bet tame, kad geležkelių tarnautojų skaičiuje esąs mažas komunistų nuobimtis. Tuo tarpu kai kuriose raudonosios armijos dalyse komunistų skaičius siekia 10%, geležinkelių rajonuose jis niekur nepakyla aukščiau 2. Išėitis aiški, bet drauge ir naivi: reikia į geležinkelius siųsti daugiau komunistų ir viskas eis geriau (Stenografičeskije otčety Moskovskago Soveta rabočich i krasnoarmeiskich deputatov. 1920 metų Nr. 3, 37-38 pūsl.)

Negaliu pilnai apipasakoti, kurių tikrai priemonių buvo imtasi, norint pagerinti susisiekimą; gal užteko pasiuntimo į geležinkelius įsitikinusių komunistų, ir kai kurių įsakymų, kurie vien įsakymais ir likosi. Pavyzdžiui, įsakymo Nr. 1042, kuriuo nurodoma, kad kas mėnuo iš remonto vidutiniškai turį išeiti 800 garvežimių. Čia bus tik įdomu pravesti palyginimą padėties, kuri buvo šių metų sausio mėnesio 1 dieną ir liepos mėn. 10 d. Apie tą dalyką žinių suteikia eksplotavimo valdymo viršininkas Polozov (Ekon. Žizn. Nr. 180). Liepos 10 d. buvo garvežimių:

	išviso.	pagedusių,	pagedusių %
16 vidaus geležinkelių	10663	6317	59,2
II pasienio „	8140	4889	60,5
Išviso	18803	11206	59,5

O sausio mėnesio 1 d. pagedusių garvežimių skaičius siekia 58,1 % (Ekon. Žizn. Nr. 174). Taigi per pusmetį, kuomet, reikia manyti, buvo dedamos visos pastangos, kad galėtų pagerinti susisiekimą, pagedusių garvežimių skaičius pašokėjo nuo 58,1 % ligi 59,5 %. Taigi vasarai atėjus, kuomet garvežiniai ne taip greitai genda, negu žiemą, padėtis ne tiek pagerėjo, kiek pablogėjo. Ir pablogėjimas ypač žymus ne pasienių geležinkeliuose, bet vidaus. Juk į Rusiją buvo atvežti garvežiniai iš Turkestano ir Sibiro, išviso 300.

IX rusų komunistų partijos suvažiavimas išdirbo bendrą ūkio planą, kuriam priduoata daug reikšmės, bet į kurį kiti, kaip antai Gusev, žiūri labai skeptingai (jo brošiura Očerednija voprosy choziaistvennago stroitelsva), tai vadinamas bendras ūkio planas esąs tik atkartojimas pirmiau sakytų žodžių ir nereiškia jokio progreso. Rusijos ūkio atstatymas turėtų eiti bendrai visam ūkiui, bet ne atskiroms jo šakoms, tuo tarpu susisiekimo sutvarkymui eina vadauojantis tuo partijos nustatymu. Ir geležinkelius liečią aukščiausiai minėtas įsakymas Nr. 1042 eina tuo keliu, vieni jam priduoata daug reikšmės, net mato, kad susisiekimas ir transportas gerėjas (G. Krumin), nors ir išlengvo, kiti (Larin ir net dalinai Trockis) visai priešingi. Laikraštis „Ekonomičeskaja Zizn“ vedamuose straipsniuose stengėsi įtikinti, kad transportas gerėjas, bet žemiau pateikiami skaičiai nieku būdu to nepatvirtina. Tiesa, iš remonto dabar išleidžiamas didesnis skaičius, negu buvo pirmiau, bet užtat ir gendančių skaičius nepaprastai didėja. Štai sulyginimas:

	Per dieną duodama į remontą	Per diena išeina iš remonto.	
Šių metų kovo mėnesį	158	241	+83
„ „ balandžio „	157	241	+84
„ „ gegužės „	195	287	+92
„ „ birželio „	291	321	+30
„ „ liepos „	430	416	-14

Ir matome, kad tikrai garvežimių pataisoma nuolat daugiau, bet bendras skaičius sveikų vis mažėja. Tai liepos mėnesyje, o tolesniuose skirtumas dar didesnis. Šių metų rugpiūčio 1 dienai kasdien vidutiniškai gėsavo 211 garvežimių, o per dieną pataisydavo 202, taigi kasdien mažta devyniais (Ekon. Žižn.. Nr. 204).

Trockis (Ekon. Žižn. Nr. 198) mato transporto gerėjimą, nes nuo sausio mėnesio ligi rugpiūčio sveikų garvežimių skaičius padidėjo beveik dvigubai, nuo 3833 ligi 6677, bet kaip Larinas išrodo (Ekon. Žižn. Nr. 204) tai tas įvyko delto, kad Trockis naudojasi netikrais ir nepilnais skaičiais.

Laikraščiuose nurodoma, kad Rusioj būtų užtenkamai maisto, jei būtų kaip reikiant sutvarkytas transportas. Dar vasaros viduje Trockis pareiškė, kad tatau bus tuojau sutvarkyta, nes nuo liepos 15 dienos keletas šimtu garvežimių buvo komandiruojami vakarų fronte, iš kur jie grįžę pagerinsią transportą. Bet iš tikrųjų nieko panašu neišėjo, ir duona kaip likosi neišvežta iš tų vietų, kur ją surinko, taip ir liekasi. Šit kai kurių geležinkelų apyskaitos, kurios nurodo į tai, kad šiai žiemai ne viena tik duona bus atvežta į svarbesnius ir alkstančius rajonus.

Samaros-Žlatausto geležinkelio apyskaitoje iš IX-2 rašoma „traukinių judėjimo norma neišpildyta del mažo garvežimių skaičiaus remonto“. Tai reiškia: dar rugpiūčio mėnesio viduryje Čeliabinsko stotyje susikimšo daugiau kaip tūkstantis vagonų su Sibiro duona, laukiančių progos vykti toliau į Rusiją.

Šiaurės-Donecko geležinkelis nuo IX-2 „turi kliūčių del mažo garvežimių remonto.“

Tai yra vienas svarbiausių geležinkelių, kuriuo išvežama Donecko angliai.

Šiaurės geležinkeliai nuo IX-2 „traukinių judėjimo norma neišpildyta, trūkstant garvežimių. Prikrovimo norma neišpildyta, trūkstant tuščių vagonų.“ O šiaurės geležinkeliai — pagrindinė vieta, iš kur imas medžio kdras ir kita girios medžiaga.

iRiazaniaus—Uralo geležinkelis nuo IX—3 „traukinių judėjimo norma neišpildyta, trūkstant garvežimių ir neturint vagonų, traukinių sudarymui pilnų“. Tarp kitko tuo keliu reikia vežti nafta iš nusekusio Volgos žemupio.

Taškento geležinkelis nuo IX—4: „trūkstant sveikų garvežimių, kelyje sulaikyta 42 traukiniai, iš kurių 30 su medvilne“. Paskutiniu pusmečiu „glavtekstil“ turėjo medvilnių mažiau, negu dabar st. pasisekė surinkti Turkestane ir pervežti tūkstančius varstų tyrais ir sustabdyti neprivežus ligi Rusijos. Medvilnių sulaikyta kelyje daugiau kaip 400 tūkstančių pūdų.

Maskvos — Kazaniaus geležinkelis nuo IX — 5 sulaikė apie tūkstantį vagonų malkų, nes trūksta garvežimių.

Tai paskučiausios žinios del transporto padėties, kuomet ji pradėta gerinti, atsižiūrint į tą bendrą Rusų ūkio planą. Negalima išvežti duonos, kuro, anglių, medvilnės, o jau netrukus artinasi ruduo su pabirusiais keliais, kuomet sunkiau bus galima privežti tą viską prie geležinkelių stočių.

Ateityje nenumatoma ko nors geresnio. Užsieniuose užsakyta garvežimių ir vagonų, bet nenumatomas jų atvykimas į Rusiją. Patsai remontas yra artimame sąryšyje su tuo, ar užteks atsarginių dalių. Dirbtuvės, kuriose dirbamos atsarginės dalys, nespėja visko atlikti. Iš nustatytos normos gauta dūmams kaminų 54⁰/₀, garvežimių dalių 29⁰/₀, resorų plieno 14⁰/₀, atsarginių vagonų dalių 45⁰/₀, varinių dalių 0⁰/₀, babito 0⁰/₀, sraigčių ir sanvaržų

5^{0/0}. Trūkstant dalių griebiamasi laikinosios priemonės; išimamos reikalingos dalys iš labiau sugedusių vagonų ar garvežimių, bet tuo būdu taisant bus galima dirbti ilgiausia dar 1—1½ mėnesio.

1920 m. rudenį geležinkeliai pradeda veikti turėdami du su ketvirčiu puse kartų mažiau garvežimių, negu 1916 metais. Šiais metais 100 varstų tenka 18—11 sveikų garvežimių, o 1916 metais buvo 24—27.

Popierio pramonė. Rusijoje popierio pramonė niekumet neturėjo jau tiek didelės reikšmės; ir dar anais laikais pramonininkai nekreipė į ją ypatingo dėmesio. Sulyginus su kitomis pramonės rūšimis, popierio pramonė užėmė vieną paskutinių vietų. Ir kuomet Rusijoje kilo didesnis popierio reikalavimas, tai jį veždavo iš užsienio, bet nelabai žiūrėjo į savo gaminių padidinimą. Ir įvežimas kur kas labiau augo, negu savas gaminimas. Taip:

	gaminimas	atvežimas	atvežimo ir gaminių santykiavimas.
1900 m.	10400	2529	24,3
1910 m.	17535	6374	36,3
1912 m.	21500	7580	35,0
1913 m.	23500	8954	38,1

(Skaitmens rodo tūkstančius pūdų) Kaip buvo atsilikęs popierio gaminimas, taip ir jo fabrikatų gaminimas, kaip antai celiuliozos. Karui prasidėjus, kuomet turėjo sustoti dvi stambiausios Rusuose celiuliozos dirbtuvės („Voldhof“ Pabaltijoje, „Kassirera“ Lenkijoje) tai įvežimas iš užsienio dar labiau pakilo ir 1915 metais siekė beveik 11 mil. pūdų popierio. Taigi bolševikai dėl popierio klausimo pasijuto labai opioje padėtyje, nes iš užsienio gauti negalima, o pačių gaminimas mažas. Todėl tai vienas pirmųjų dekretų buvo popierio rekvizavimas, kas praktikuojama ir dabar.

1913 metais vienam Rusijos gyventojui išeidavo vidutiniškai ligi 7 svarų popierio per metus, 1918 metais tas skaičius nupuolė ligi 4 svarų ir pereitais metais vienam žmogui tekdavo tik 1,25 sv. (Viestnik Žizni 1919 metų Nr. 3—4).

Vyriausio popierio komisijos (glavbuma) nario Alferovo pranešimu (Ekon. Žizn 1919 metų Nr. 207), Rusijoje veikė 79 stambios nacionalizuotos popierio dirbtuvės. Šešios celiuliozos dirbtuvės per pusmetį pagamino 506720 pūdų celiuliozos (78,7% manomo), iš kurios buvo galima gauti apie 5 mil. pūdų popierio. Svarbiausia priežastimi, kad popierio gaminimas negalėjo kilti, buvo ta, kad trūko dirbtuvėms tinklelių, kurie nors ir buvo užsakyti užsienyje, bet negalima buvo jų gauti. Taigi apie popierio gaminių netenka ir kalbėti, nes jei popierio gaminių ir pasisektų pakelti, tuomet truktų celiuliozos. Sąryšyje su tuo dar pereitais metais ne kartą kildavo balsų dėl sumažinimo laikraščių skaičiaus, ypač tų, kurie eina provincijoje ir kuriuose beveik pusę užima oficialiniai skyriai. Vietomis popierio krizis siekdavo žymaus laipsnio. Pavyzdžiui, Sarapule dėl popierio trūkumo teko sustabdyti ne tik laikraštį, bet nebuvo galima net praveisti gruodžio 20 d. įstatymo apie vartotojų komunas, nes nebuvo ant ko spausdinti blankų.

(Izvestija Nr. 32 (879).

Žemės ūkis. Žemės ūkiui palaikyti dar prieš karą kasmet Rusijoje būdavo reikalinga įvairių žemės ūkio mašinų, maždaug už 112 milijonų rublių, skaitant rublio kursą tokiu, koku jis buvo prieš karą.

Karui prasidėjus pasirodė, jog karo reikalams neužtenka valdžios, dirbtuvių ir reikėjo kai kurias žemės ūkio mašinų dirbtuves pritaikinti karo reikalavimams, bet tuomet neprigaminatą skaičių buvo tikėtasi įvežti iš užsienių. Rusijos blokadą paskelbus, tasai įvežimas galutinai atpuolė, o dar likusiose dirbtuvėse darbas irgi žymiai sumažėjo, kaip ir kitose Rusijos pramonės srityse.

Žemės ūkio mašinų krizis pradėjo reikštis dar 1916 metais, bet nepasiekė tokio kritingumo, kaip 1919—1920 metais. Glazyzenchozo pranešimu, ūkio mašinų reikalingume ir galimybės joms pagaminti 1919 metais Rusija buvo tokioje padėtyje (Ekon. Žizn Nr. 33):

	Kiek manoma pagaminti.			
	Kiek reikia.	Velikorosijoje.	Ukrainoje ir Sibire.	Nepriteklus.
Plugų	1.400.000	225.000	110.000	1.065.000
Akėčių	200.000	55.000	20.000	125.000
Sėjamų mašinų	75.000	—	33.000	42.000
Piaunamų mašiuu	225.000	14.000	36.000	175.000
Kuliamų mašinų rankinų	70.000	7.000	10.000	53.000
„ „ garinių	1.500	—	20	1.480
Vėtyklų	90.000	33.000	12.000	45.000
Separatorių	50.000	—	—	50.000
Dalgių	5.000.000	600.000	—	4.400.000
Špagato	900.000 p.	100.000 p.	50.000 p.	750.000
Pašarui gaminti mašinų	60.000	10.000	17.000	33.000
Presai šienai	1.200	100	100	1.000
Traktorių	500	25	—	425

Kad manomo pagaminti Rusuose mašinų skaičiaus nieku būdu nebus galima ištesėti, tai visiškai aišku, turint galvoje nustatytas normas kai kuriose kitose pramonės srityse, kai tos normos niekumet nebūdavo ištesėtos. Kai garvežimių remontui neužtenka atsarginių dalių arba jos tenka rankioti iš labiau sugedusių, reiškia vartojant tokį laikiną šaltinį, kuris netrukus turi išsekti, tuo labiau nepasiseks ištesėti žemės ūkio mašinų gaminimo normos, kur reikės gaminti viską išnaujo. Taigi mašinų skaičius, kurios manoma pagaminti Rusuose, yra labai problematingas. Pravartu taip pat atsiminti, kad vargu pasiseks kiek daugiau pagaminti ir Ukrainoje, kuri visumet buvo pasipriešinimų bei sukilimų vieta. Svarbu ir tai, kad dabar Rusijoje bent kiek sparčiau dirba karinės pramonės dirbtuvės, kurioms skiriama viskas ir tik likučiai tenka kitai pramonei. Pavyzdžiui gali būti nors ir Peterburgo pramonės rajonas. Šių metų antrame pusmetyje buvo manoma daugiau pastangų padėti ramiosios (ne karinės) pramonės pakėlimui. Bet išdirbtosios programos nepatvirtino Aukštoji liaudies ūkio taryba (V. S. N. CH.), kurios nurodymu manomą programą teko bent dvigubai sumažinti, pirmą vietą paskyrus karo pramonei (Petrogradskaja Pravda Nr. 161).

Antra vertus, ne taip jau sklandžiai eis ir su užsieniais, iš kur greitai laiku buvo tikimasi sulaukti didelio importo. Tasai pats Glavzemchez išdirbo planą, kuriuo turėjo būti reguliuojamas visas importas, priminsiu, kad greitai laiku, būtent dar šių metų ūkio darbų sezonui buvo manoma įvežti

5 milijonus dalgių, 563 tūkstančius plūgų. Bet apie tai buvo tariamasi dar tuomet, kuomet rusai nebuvo padarę taikos su Estais ir iš tos taikos laukė labai daug, manė, kad pasidariusiu koridoriumi bus galima padengti didi pirmiau buvusio importo dalis. Dabar paskelbus įvežimą uuo taikos pradžios ligi rugsėjo mėnesio įvežimo skaičiuje matome ūkio mašinų 172.324 pūdus, taigi šių metų ūkio darbų sezonui reikiamų mašinų nebuvo. Net tokiems primitiniams įrankiams, kaip dalgės ir žagrės, grėšia ne maža nelaimė. Anot Glavzemchozo, trūksta 1.065.000 plūgų ir 4.400.000 dalgių. Žinant, kad žemės ūkio sezonu vienu plugu galima aparti 5 dešimtines, o vienu dalgiu nupiauti apie 10 dešimtinių, matome vien dėl tos priežasties turi liktis neparta 5.300.000 dešimtinių ir nenupiauta ligi 44.000.000 dešimtinių javų bei šieno.

Apie šių metų derlių, ir kaip praėjo žemės ūkio sezonas, žinių dar nėra, bet iš kai ko galima spręsti, kad vaisiai ne visai produktingi. Taip laikraštyje „Ekonomičeskaja Žizn“ šių metų 200 N rašoma, kad Rusiją palietė nauja didžiulė bėda: negirdėto dydžio javų neužderėjimas palietė plotą daugiau kaip 20 gubernijų. Nejuodžemyje dar blogiau, nes prisidėjo blogas pievų užaugimas. Geriausios ūkiaus, kur paprastai iš vienos dešimtinės buvo gaunama ligi 500 pūdų šieno, dabar gauta tik pusė, o dešimtinėse, kuriose gaudavo apie 300 pūdų, dabar gauna tik apie 50—60 pūdų. Iš atskirų ūkių gaunamos žinios, kad šiene pasiseka surinkti tik ketvirtį to, kiek reiktų. Tokį tik pašaro skaičių turint, dauguma ūkių galės išlaikyti po vieną arklį ir vieną karvę, o kiti turi spręsti dilemą: ar karvę ar arklį. Sąryšy su tuo ūkininkai stengiasi parduoti likusius gyvulius, kurių kainos laisvoje prekyboje nupuolė. Be didelio neužderėjimo, šiais metais Rusijoje numatomas ir gyvulių ūkio staigus puolimas.

Kuras. Vyriausias kuro komitetas yra paruošęs apyskaitą apie kurą Rusijoje 1916—1919 metų laikotarpyje ir numatęs kuro programą šioms metams. Prieš mane du straipsniu, rašyti P. Šoch (Ekonomič. Žizn Nr. 35) ir V. Klasseno (Ek. Ž. Nr. 200). Abu autoriu naudojami toje komiteto apyskaita, bet abu suteikia nevienodų skaičių. Aš minėsiu Klassene rašinį, nes jis atrodo tikresnis dėl šių priežasčių: Šoch naudojo ne galutiną apyskaitą, o tik paruoštuju juodraščiu, kuris galėjo būti bent kiek pakeistas, Klassene rašinys rašytas vėliau (rugsėje mėn.) ir sunaudotos paskosnės žinios, nes tuo laiku į bolševikų rankas parėjo Dono anglių kasykles, taigi padėtis žymiai pakitėjo.

1916 metais pradendant vis labiau ir labiau puola anglių vartojimas, nes maža jų gaminimas, ir išlengvo viskas pereina prie malkų kuro. Kitas kuro rūšis pavertus į malkas gausime, kad per 1916—1919 metus kuro vartojimas šiaip keitėsi (skaitmens rodo kubinius malkų sieksnius tūkstančiuose):

Vartotojas.	1916 m.	1917 m.	1918 m.	1919 m.	
Gyventojai	2.256	2.500	2.517	1.500	
Šviesos pramonė	541	478	352	273	
Pramonė {	chemijos	711	—	661	459
	valgomų daiktų	378	1.350	296	230
	mineralinė	453	—	274	130
	metalų apdirbimo	1.800	1.300	890	488
	manufaktūros	1.605	1.426	1.100	800

Geležinkeliai	10.730	8.960	3.013	3.021
Kitas transportas	1.087	841	425	375
Iš viso	19.570	16.875	9.513	7.276

Patiektoji lentelė įdomi ne vien tuo, kad parodo kuro mažėjimą bendrai imant, bet ir tuo, kad leidžia spręsti apie kuro mažėjimą įvairiose pramonės šakose, o tuo pačiu ir apie tariamosios pramonės nykimą taip, kad gali važduoti ir kitus kalbamus dalykus.

Kadangi per paskutinius duėjus metus rusams teko naudotis beveik išimtinai medžio kuru, tai jo gaminime rusai įgavo šiokio tokio prityrimo. Pavyzdžiui, 1916 met. visoje Rusijoje buvo pagaminta 4 mil. kub. sieksnių. Šiais metais jau 10 mil. Ir gal gaminimas eitų dar sparčiau, jei ne maitinimo klausimas.

Numatyta programa šiais metais bus galima sunaudoti:

Naftos	150 mil. pudų	1.800.000 kub. s.
Anglių	415 " "	3.528.200 " "
Malkų	" "	10.000.000 " "
Durpių	80 " "	320.000 " "
Iš viso		15.648.200 kub. s.

Tai einant iš nustatytos normos, kuras, kurį būtų galima išvežti, jei gerai veiktų transportas. Pažiūrėsimė, kiek tatau galima įvykinti gyvenime.

Dar 1916 metais pradeda rodytis naftos nepriteklis, kuris žymiai apsieiškia 1918 met. Tais metais Volga atvežta 10,7 mil. pudų. Pridėjus dar 12,4 mil. p. buvusių prie Volgos nuo pirmiau gauname, kad 1918 met. iš viso buvo 23,1 mil. pud. Ja teko naudotis ištisus duėjus metus, nes 1919 metais Volga nieko neatvežta. Išskirščius tarp gyventojų vienam sostinių gyventojui per mėnesį buvo duodama vienas svaras, kitų miestų — $\frac{3}{4}$ sv, ir kaimiečiams $\frac{1}{2}$ sv. Bet naftos ištekliams nedidėjant teko griebtis griežtos priemonės, neduoti gyventojams vartoti kaipo žibala, o viską suvartoti kurui. Ir tai 1920 m. gegužės mėn. 1 d. buvo likę tik 770.000 p. naftos. Užėmus Bakų sritį, atsirado galimybės vėl gauti naftos ir ligi liepos 25 d. į Astrachanių atvežta 11 mil. pud.; iš viso tikimasi privežti 15 mil. p. Rusijos viduje (prie Jaroslavlio, Nižnie ir Kuskovo) tikimasi gauti 3,9 m. p. Taigi iš viso apie 19 m. p. (Ekon. Žini 173 Nr.) Neturint žinių, kiek galės duoti Grozno rajonas, ir tai galima tarti, kad jis negalės padengti 150 mil. p. pateiktosios normos. Prie Volgos esama nafta pasiseka padengti tik 50% būtino reikalingumo centrinėse ir šiaurinėse gubernijose. O kitos gubernijos paliekamos pačios sau.

1913 metais visoje Rusijoje iškasta 2.223 mil. pudų anglių, šiais metais manoma išvežti 415 mil. p. Bet iš svarbiausiojo Dono baseino bus galima gauti 240 mil. p. (E. Z. 175 Nr.), tik klausimas — ar pasiseks tai išstėti. Nes vasario mėnesyje norma neišstėta, iškasta apie 19 mil. p. taigi tik 40% to, kiek buvo iškasta vasario mėnesyje 1919 metų (Ek. Ž. 81 Nr.), vadinasi anglių iškasimas šiais metais ne didėja, bet sulyginus su pereiniais metais pusiau mažta. Nėra vilties nė importuojamiems angliams. Jeigu importas ir būtų galimas, tai nei prekybinis balansas nei prekių ištekliai galimi išvežti iš Rusijos neleistų importuojamam angliui užimti tokios vie-

tos, kad jis galėtų padengti visų reikalavimų. Taigi jei būsimas importas būtų žymiai padengiamas anglimis, tuo pačiu prapultų pramoninis ir ekonominis efektas, jei tai būtų įvežamos mašinos, kuriomis būtų galima pakelti savoji pramonė.

Girių Rusijoje tiesa daug, bet girių didumu dar nematuojiama jų dauguma. Kirtimai gali eiti ar prie ūpių 20-30 varstų plotyje, ar prie geležinkelio. Iš toliau nieku būdu nebus galima atvežti, ypač šiais metais įvykus dideliame neužderėjimui ir dėl tos priežasties prireikus žymiai mažinti arklių skaičių, nes vistiek nebus kuo jų maitinti. Ir čia giliai teisingas yra Gusevas, nurodantis, kad Rusijoje dabar kertami jei ne paskutiniai, tai bent priešpaskutiniai girių ištekliai.

Čia pat įdomu prisiminti kai kurias viltis, kurios buvo reiškiamos padarius taiką su Estais. M. Novik (Ek. Ž. 29 Nr.) išrodinėja, kad atsidarius prekybai su užsieniais, bus galima gauti visko mainomis už girią. Ligį karo gijos eksportas užėmė antrą vietą, sudarydamas beveik 11% viso eksporto. Ir rusų giriomis mito Vokietija, Anglija, Holandija. Bet tenka atsiveikinti su panašiomis viltimis, nes prisipažystama, kad vien tik maistui neužtenkant negalima pilnai aprūpinti ir savų reikalavimų. Ne be reikalo rugsėjo mėnesyje buvusiame nepriklausomųjų suvažiavime Berlyne, pabrėžta, kad iš Rusijos mainomis už įvežimas prekes negalima tikėtis gauti jokios žalos medžiagos, taigi ir girių.

Durpės niekumet neturėjo ypatingos svarbos valstybės gyvenime. Jų gaminimo sezonas labai trumpas, o išdirbimo būdai nepaprastai primitiniai. Durpių gaminimui reikia sunaudoti daug žmonių ir aišku, reikia juos maitinti. O Rusijoje vertės nustatymo būdu yra vien tik maistas. Tuo būdu išskaičiuota, kad pagaminimas vieno pūdo durpių kaštuoja valstybei keleriopai brangiau, negu pagaminimas vieno pūdo malkų. Tatai į durpių gaminimą nokreipiama daug dėmesio.

Pravartu pažymėti, kad 1920 m. vasara buvo išimtinai karšta ir dėl to karščio iš neatsargumo kilo nemaža gaisrų. Išdegė didelės miestų dalys, pavyzdžiui Saratove visas dešimtdalis. Gaisrai palietė miškus ir durpynus. Vairiausio durpių komiteto pareiškimu, dar nesibaigus gaisrams buvo su naikinta:

durpių	4.690.950	pūdų	
malkų	744,5	kub. s.	
mašinų	53		
namų	77		(Ekon. Žin 177 Nr.)

Tai žinios praneštos durpių komiteto gaisrams dar nesibaigus, reiškia jos ne visai pilnos ir paliečia tik durpynus, o girias tik tiek, kiek jau buvo durpynų rajonuose. Žinoma yra, kad gaisrų buvo apimti nemaži ir girių plotai. Sudegusios medžiagos skaičius ne tiek jau mažas ir esant nedideliausiems kuro ištekliais jis turės savo reikšmės.

Cukraus pramonė. Rusijos cukraus pramonė pasaulio rinkioje užėmė žymią vietą. Užteks pasakyti, kad 1913 metuose visam pasauly cukriniais runkuliais buvo apsėta 2,2 mil. hektarų, iš kurių 728.000 h. teko Rusijai.

Kalbant apie anų metų cukraus pramonę Rusijoje, reikia atsiminti, kad ji buvo tam tikrose cukraus normavimo sąlygose. Cukras normavimas buvo toks. Finansų ministeriui pristačius, ministerių Taryba nutardavo, kiek kas-

met: 1) iš dirbtuvių turėdavo būt išleista į vidaus rinką, 2) turėjo liktis, kaipo neliečiama atsarga, 3) kokios turėjo būti aukščiausios kainos vidaus rinkioje ir sąlygos, kuriomis buvo galima leisti cukrų į vidaus rinką iš atsargos, 4) turėjo būti viso gaminimo dydis.

Tikrumoje toksai normavimas vedė prie to, kad cukraus pramonė negalėjo plėstis, o valdžia manė, kad tuo būdu paakina į didesnį gaminimą mažas ir vidutines dirbtuves. Tokios tai bendrais žodžiais tarus buvo cukraus pramonės veikimo sąlygos.

Pereisime prie dabarties laikų, privesdami sulyginimų. Taip įvairiais metais cukriniai runkuliais buvo apsėta (dešimtinėse) ir gauta cukraus (pūduose:

	VELIKOROSIJOJE.		UKRAINOJE.	
	Pasėlis (dešimt.)	Gaminimas (pūd.)	Pasėlis.	Gaminimas.
1913 metais . . .	121.853	16.790.000	476.006	66.741.700
1914 " . . .	135.609	20.029.800	561.764	85.391.300
1915 " . . .	145,330	20.170.000	536.927	71.250.460
1916 " . . .	131.304	13.325.000	481.810	59.420.000
1917 " . . .	105.779	9.556.387	433.614	46.310.241
1918 " . . .	67.038	2.209.000	344.292	18.133.062
1919 " . . .	77.234	600.000	301.000	4.100.000
1920 " . . .	47.955	2.500.000 ¹⁾	102.344	6.500.000 ¹⁾
1921 " . . .	50.000 ²⁾	—	125.000 ²⁾	—

Iš šios pateiktos skaitmenų lentelės cukraus gaminimo mažėjimas, o pramonės nuolatinis puolimas tiek jau aiškus, kad apie tai nėra reikalo nė kalbėti. Tik gan keista atrodo, kad 1920 metais manoma turėti 9 mil. pūdų cukraus, kuomet tokiems spėjimams kaip tik prieštarauja pasėlio dydis. Jei 1919 metais prie cukrinių runkulių pasėlio 378.234 dešimtinių buvo gauta 4.700 tūkstančių pūdų cukraus, tad kokiu būdu 1920 metais prie pasėlio 150.299 dešimt. manoma gauti apie 9 mil. pūdų cukraus, — to niekaip neišaiškinsi. Bet ir vyriausias cukraus komitetas Rusijoje tų savo spėjimų irgi niekuo neparemia, kaip tik tikėjimu, kuris yra nors ir geru, bet neturi sąvyje mažiausio pagrindo.

1917 metais cukraus pramonę palietė didžiausias smūgis, kuomet pigių obalsių pagauti nesąmoningi elementai naikino namus, inventorių, patį produktą dalinai sugadino, dalinai sunaikino, dalinai išsivežiojo į namus. Ir nemaža laiko truko, kol pagaliau bent kiek pasisekė atstatyti cukraus pramonės ūkį. Antras smūgis buvo 1919 metais, kuomet Ukrainą užėmė Denikinas ir suirutės laiku įgimtu naikinimo papročiu pridarė daug žalos.

Tai bus svarbiausios orutinės naikinimo priežastys. Bet naikinti gelbėjo ir pati sovietų valdžia. Pirmiausia pačių darbininkų mažas darbingu-

1) 1920 metais nurodytas spėjamas gaminimo dydis.

2) 1921 metais nurodytas spėjamas pasėlio dydis.

mas, kuris yra sovietų valdymo sistemos vaisius. Paskui nesuteikimas kuro, taip 1919 metais Velikorosijos dirbtuvės gavo tik 5% reikiamo kuro. Savą įtaką turėjo ir principas „valdžia vietose“, su kuriuo dabar ir pati sovietų valdžia kovoja, kaip su vedančiu į anarchiją. Ne reti atsitikimai, kuomet vietų valdžia areštuodavo dirbtuvių administracijas už nedavimą joms cukraus, kurį tam tikrais dekretais galima duoti tik gavus leidimą iš centro. Nors cukraus pramonė ir buvo sergėjama, ginama tam tikrais dekretais iš centro, bet vietos valdžia tų dekretų nepaisydavo, kaip buržuazijos prietarų. Didelėmis atsakomybėmis grąšindama vietos valdžia atimdavo iš dirbtuvių nemažais vargais įgytus arklius, pakinkus ir kitą mantą.

N. Michno (Ekon. Ž. 213 Nr.) pateikia visą programą, kuri turėtų padidinti cukraus gaminimą. Visos jos nė neminėsiu. Paliesiu tik keletą punktų, iš kurių jau bus galima spręsti, kiek visa programa gali būti įgyvendinta dabartinėse Rusijos būties sąlygose.

Už darbą kiek galima turi būti atlyginama produktais. Už vienos dešimtinės prižiūrėjimą ir visą jos priruošimą reikėtų duoti 20 svarų druskos, 15 svarų odos, 6 svarus muilo. 20 aršinių gelumbės, 20 dėžučių degtukų, 6 svarai tabako. 6 svarai naftos, 15 svarų deguto, 27 svarai geležies, 5 svarai virvių, 4 pasagos, $\frac{1}{4}$ svaro vinių kaustymui, 2 ratu, 5 svarai sulos, 3 svarai cukraus už kiekvieną birkavą runkelių. Jei runkeliai pasirodytų turį daug cukraus, tad darbininkams primokama tam tikra premija produktais.

Visi reikalavimai kurui ir kitiems cukraus pramonei reikalingiems dalykams turi būt įvykdomi per laiką, kurį nurodo cukraus pramonės dirbtuvės.

Reikalinga įsteigti difuzinių peilių fabrika, nes pirmiau tie peiliai buvo gaunami tik iš užsienio.

Kitų sąlygų, reikalingų cukraus pramonės produktingumo kėlimui, nė neminėsiu, nes šie trys yra svarbiausi. Be jų įgyvendinimo produktingumas nepadidės. Bet drauge galima sakyti, kad visos jos trys, net kiekviena skyrium imta, yra neįvykdomos. Tatai cukraus pramonėje vargu numatomas koksai nors pagerėjimas.

Druskos pramonė. Rusijoje druskos yra tiek, kad jos užtektų ilgiems metams visos žemės gyventojų reikalavimams. Pavyzdžiui, Baskunčake, kaip išskaitoma, druskos gali būti apie 70 milijardų pūdų (kitais šaltiniais net apie 250 milijardų pūdų). Taigi jei kasmet iš jo imtų po 70 mil. pūdų, ir tai druskos užtektų 1000 metų. O kairiajam Lenos upės intako Ville baseine, druskos yra tiek, kad tai sudaro didžiausią visoje žemėje druskos atsargą.

Įdomu sulyginti, kiek kurioje Rusijos vietoje gaudavo druskos ir kaip dabar tasai santykiavimas pasikeitė. Žemiau paduodu, kiek kur gauta druskos % santykiavime su visu Rusijos druskos gaminimu:

Donecko rajone	32,2	Turkestano	2,8	Odesos	1,6
Astrachaniaus	25,0	Orenburgo	2,4	Kaukazas	1,3
Permio	17,7	Sibiro	1,7	Lenkija ir šiaurės Rusija	0,3

Prieš karą Donecko rajone Slaviansko sritis užėmė pirmą vietą. Astrachaniaus rajone Baskunčake vidutiniškai į metus druskos būdavo gauta apie 30 mil pūdų. Ir ten visomet prisirinkdavo didelė atsarga, kuri 1918 metais siekė net 20 mil. pūdų. Tų didelių Rusijas druskos išteklių

nežiūrint, dar karo laiku, ypač pabaigoje, pradėdama susidurti su tuo įvykiu, kad druskos pradeda trukti. Ligi karo Rusijoje kasmet gamindavo apie 120 mil. pūdų druskos, o 1919 metais, taigi bolševikams jau šeiminkaujant, druskos gauta tik 13,5 mil. pūdų. 1920 metais buvo manoma druskos gaminimą žymiai padidinti, net ligi 60 mil. pūdų, tik pasirodė, kad tai yra neatsiekama. Ir dabar priėjo prie to, kad Rusijai grėsia druskos badas. Buvo atsitikimų, kad druska buvo vežama Maskvos ir Peterburgo darbininkams, kaip didelė dovana, kaip tai padarė Stavropolio gub. D. Džami kaimo ūkininkai („Ekon. Ž.“ 234 Nr.). Ūkininkai vežė druskos vagoną Maskvos darbininkams, tikėdamiesi už tai gauti mainomis žemės ūkio įrankių.

1920 metais druskos gaminimą manoma pakelti ligi 60 mil. p., iš kurių 40 mil. pūdų tenka Baskunčakui. Taigi Donecko rajonas jau neužima pirmos vietos, kaip tai būdavo prieš karą, užleisdamas ją Baskunčakui. Tatai žemiau aš ir kalbėsiu vien tik apie Baskunčaką, kuris turi duoti 66% reikiamos normos. Kitos sritys turi palyginus mažos vertės. Taip ligi šių metų rugpjūčio mėnesio 1 dienos iš turtingos Slaviansko srities sugėbėta išvežti vos 1 mil. pūdų, tuo tarpu, kuomet jis turėjo duoti 15 mil. p. Baskunčako aprašymas nurodys priežastis, kodėl druskos gaminimas taip žymiai nupuolė, o drauge leis spėlioti, ar galima laukti druskos gaminimo padidėjimo.

1919 metais buvo sakoma, kad druskos trūksta dėl tos priežasties, kad maža riedamosios geležkelių medžiagos ir negalima tinkamai išvežti druskos išteklį. Bet šiemet tas klausimas žymiai pakitėjo. Pasirodo, kad drauge su transporto suirimu, žymiai sumažėjo pačios druskos gaminimas ir sunku tikėti, kad dabartinėse apylostovose pasisektų tą gaminimą padidinti. Pernai druskos trūkumas buvo palyginti dar nelabai jaučiamas, nes nors tame pačiame Baskunčake buvo dar didelių atsargų, likusių iš kitų metų. Tas atsargas ir veždavo, nesirūpindami naujos druskos gaminimu. Ir tuo būdu tarp kitų daugumos dabartinės Rusijos kurjozų išdygo dar naujas kurjozas: druskos tiek daug, kad ilgiems metams užtektų maitinti viso pasaulio žmonėms, o pačioje Rusijoje grėsia druskos badas.

Štai skaičiai kurie nurodo druskos gaminimą ir išvežimą Baskunčako srityje (tūkstančiuose pūdų):

	Druskos gaminimas.	Kiek druskos išvežta.		Iš viso išvežta.
		Pereitų mt. atsargos.	Šių metų gaminimo.	
1915 metai	22.153	14.179	15.308	29.487
1916 „	40.935	8.498	27.595	36.093
1917 „	28.373	15.095	17.250	32.345
1918 „	23.680	14.053	7.805	21.858
1919 „	9.803	9.683	—	9.683

[„Ekonomičeskaja Žizn“ 215 Nr.].

Mes matome, kad dar 1918 metais išvežta daugiau kaip 50% pereitų metų gaminimo. Užtat 1919 ir 1920 metais vežta beveik išimtinai pereitų

metų atsarga, o naujas gaminimas tiek menkas, kad vartojime neturi didelės reikšmės. Ir todėl tai iškyla druskos bado klausimas, nes kaip aukščiau minėjau visos Rusijos druska maitinime Baskunčakas užima pirmą vietą.

Gaminimo sumažėjimo priežasčių tarpe svarbiausioji yra ta, kad susinešiojo visas inventorius ir jo nieks netaiso. Trūksta kuro, trūksta maisto, o kartu su tuo ir darbininkų. Jei pirmiau veikė 98 druskos virtuvės, tai dabar veikia tik 47, jei pirmiau darbdavo apie 5.000 darbininkų, dabar dirba tik 2000 darbininkų.

Darbininkai daugiausia kirgyzai, nes beveik jie vieni gali dirbti tokiose sąlygose ir tokiame dideliame karštyje, Bet jie nė kiek nėra garantuoti, kad nežiūrint centro įsakymų, jų nemobilizuos vietos valdžia, o drauge nemobilizuos kupranugarius ir pakinktus, Pavyzdžiui, rugpiučio 28 d. Jemotajevio „ujezdvojenkomrat“ mobilizavo visus darbininkus su kupranugariais ir pakinktais. Ir tik centrui griežtai reikalaujant, jie buvo paliuosuoti. (Ek, Žizn. 231 N.) Jei darbininkų kartais ir nemobilizuos, tai geriausiame atsitikime atitraukia juos nuo druskos pramonės ir nusiunčia prie kitų darbų. Toksai vietos nepastovumas ir darbo sąlygų neapgynimas labai skaudžiai atsiliepia, nes daugelis kirgyzų nenor eiti į darbus.

Be to menkas patsai darbininkų darbo atlyginimas. Taip dar gegužės mėnesy buvo gautas leidimas maistui gauti, bet ir liepos mėnesiui baigiantis maisto vis dar nebuvo. Atsiuntė, tiesa, iš Astrachanias silkių, bet kirgyzai jų nevalgė, nes artumoje viskas sūru ir nėra gerti vandens. Tas pats su rūbais, avaline. Vadinamieji leidimai tam gauti seniai yra rankose, bet išgauti tų daiktų negalima. Dirbti tenka basiems ir dažni atsitikimai susižeidimų. Nuo druskos vežiojimo labai genda vežimai, pakinktai, bet jų nieks neremontuoja. („E. Ž.“ 171 N.)

Patsai druskos pervežimas irgi blogai sutvarkytas. Apskritai, druską veža tam tikruose atidengtuose vagonuose. Bet jie sugedo, padavė krovimui uždengtus, kurių prikrovimui išėina du kart daugiau laiko ir reikalingas didesnis darbininkų skaičius, kurių kaip tik trūksta. Pačius traukinius paduoda ne laiku, vėluoja. Druska buvo vežama iš Vladimirovkos vandeniu botais, bet botų skaičius buvo labai aprėžtas. Ir tai jie buvo prikrauti malkų, kurias reikėjo pirmiau išimti.

Druskos sergėjimas labai mažas. Ją vagia ir savinasi, kas tik ne tingi. Vagia pačioje gaminimo vietoje, kraunant į vagonus ar botus, vagia kelyje. Kely ypač daug nuvagia. Pavyzdžiui botas kuriame buvo 64.000 pūdų druskos, kuomet jis atvyko į skiriamą vietą, tai truko 6.200 pūdų, taigi penkis kartus daugiau, negu gali nutrupėti kelyje. („E. Ž. 208 N.) Pagaliau druska yra produktas kuriuo spekuliuoja visi, kas važinėja Volgos upe. Toje pačioje Vladimirovkoje ją gauna už pusdykę, o nuvežę aukščiau maino ant duonos, gelumbės.

Taip dvejus metus vežus į Rusiją vien tik atsargas, likusias dar nuo anų metų, ir nesirūpinant apie gaminimo kėlimą, galima sakyti, kad 1921 metais jau nebus ko vežti ir druskos badas dar skaudžiau atsilieps rusų gyventojuose.

Druskos gaminimo padidėjimui reikėtų ar labiau aprūpinti darbininkus maistu, už darbą mokėti ne pinigais, bet produktais, reikėtų laiku duoti avalinę, rūbus, reikėtų pagaliau pagerinti patį transportą. Bet tai negalima rišti skyrium, bet bendrai su visos Rusijos padėtimi, nes nėra

nė vienos pramonės srities, kur darbininkų gyvenimas būtų žmoniškai ap- rūpintas. Galima būtų fizinį žmonių darbą pakeisti mechaniniu, įtaisius tam tikrų prietaisų, kuriais druska nuo Baskunčako būtų siurbama ar į Vladi- mirovką ar prie Volgos. Bet Rusuose bent dabartiniu metu neužtenka dirbtuvių gaminimui atskirų dalių vien tik remonto reikalavimas patenkinti, o naujų mašinų dirbimas labai nežymus.

Odų pramonė. Įdomus reiškinys. Kai Rusijoje buvo sušauktas kurios nors pramonės įgaliotinių suvažiavimas, ar šiaip laikraščiai gvildena kurią nors pramonės rūšį, visumet rasi nurodymų, kad kalbamosios pramonės padėtis blogėja, kad jei nebus, imtasi kokių bent griežtesnių priemonių, tad tariamoji pramonės rūšis galutinai žlugs. Čia pat visumet nurodoma ir išeitis, būtent — tariamąją pramonę reikia statyti pirmoje vietoje, į ją kreipti ypatingo dėmesio, tuomet pasiseksią išgelbėti ją iš tos katastrofinės padėties.

Dažnai tame pat laikraščio numery kalbama apie bendrą Rusijos ūkio atstatymo planą. Nurodoma, kad nereikia vaduotis kokios nors atskiros pramonės rūšies favorizavimu, o imti ūkį bendrais atžvilgiais. Čia kaip tik ir glūdi Rusijos ūkio „centrų“ bei „glavkų“ ironija. Visų suprantama rei- kalingumas bendro Rusijos ūkio atstatymo planas, bet juos visus kiekvienu skyrium traukia į savę kuris nors „glavkų“. Ir užuot kalbėjus apie viso ūkio atstatymo planą, jau kalbama apie bendrą rūšies atstatymo planą bent vienos pramonės.

Pasirodo, Rusijoje esama 59 atskirų ūkio organų. Tarp savęs jie ne- susižino, kiekvienas skyrium daro savo posėdžius, skyrium rengia gaminimo programas, kiekvienas nori pastatyti save pirmoje vietoje, nori gauti daugiau kuro, maisto. Kuomet paskelbiamas gaminimo programos, jis atrodo geras, matyti, kad tikrai pramonė bujoja, bet kai ją reikia įgyvendinti, ir prasideda gyvenimo varžytinės. Visumet pasiseka padaryti tik ne didžiausių programos nuošimtį. Tatai pastaruoju laiku ir kiekvienoje pramonės rūšyje atsirado geresnės ir blogesnės dirbtuvės, įvykdyta vadinamoji „udarnaja“ sistema. Ir tokioje painiauvoje eina ūkio darbas šalyje, kuri sakosi pasilieu- savusi nuo kapitalizmo palaikų (nors dabar prisipažysta, kad be kitų valstybių kapitalų neapsieis, ir bandymams pradėjo koketuoti su Amerika), visą liaudies ūkį sucentrino, bet į tuos glavkus inėšė gryną biurokratinį pobūdį, kartais pačius „glavkus“ padarydama archyvinus.

Pririkė, pavyzdžiui, bent kiek sparčiau pasirūpinti veltinių ir vyžų gaminimu ir šiam tikslui išdygsta „čekvalap“ (veltinių ir vyžų ypatingoji Rusijos komisija), kuris savo keliu įsteigia „gubčekvalap“ visose gubernijose. Siunčia savo atstovus į kitas institucijas, reikalai susipainioja, kad sunku juose surasti galus. Nežiūrint to, kad vyžų bei veltinių gaminimo reikalas sumažėjo, nėra tokis aktualus, kaip pirmiau, tačiau tie „čekvalap'ai“ gyvuoja. Taigi kur čia dar kalbėti apie kokius bendrus ūkio atstatymo planus. Nors pastaruoju laiku vis dažniau ir dažniau kyla balsų, kad jau laikas atsika- tyt tų įvairių „čekvalapų“ ir išbristi iš raštinių biurokratizmo.

Bet juo tolyn, juo kėblesnis darosi tasai išbridimas. Jei pirmiau pa- sisekdavo nuversti visą bėdą transporto suirimui, vėliau kuro nepritekliui, tad dabar tenka pripažinti, kad pradeda trukti žalios medžiagos.

Iš bendrų žodžių pereisiu prie „glavkoža“, kuri atstovauja odų pra- monei.

1920 metų pirmame pusmetyje Rusuose buvo 903 odų dirbtuvės su 33.713 darbininkų bei tarnaujančių. Per mėnesį jie galėjo pagaminti 785.000 didelių ir 954.000 smulkių odų. Tuo tarpu pirmame 1920 metų pusmetyje pagamino 811.125 didelių ir 1.240.515 smulkių odų. Taigi per pusę metų pagamino bent kiek daugiau, ką tikrumoje galėjo pagaminti per vieną mėnesį. Jau to vieno sulyginimo užtenka, kad galėtume nurodyti bendrą odų pramonės padėtį. Nuošimtiniais santykiavime odų pagaminta 17,2% didelių ir 21,7% smulkių.

Tuo tarpu nepasakysi, kad odų pramonės dirbtuvės būtų menkai aprūpinamos reikiamąja medžiaga. Kliūtys galėtų būti žalioje medžiagoje ir kure. Pažiūrėsime kiekvieną jų skyrium. Žalios medžiagos pakankumą ar trūkumą gali vaizduoti žaliosios medžiagos likučiai liepos mėn. 1 d., kuomet jos buvo liķę:

	Didelių odų.	Smulkių odų.
Glavkoža ir gubkoža sandėliuose	464.000	1.050.000
Dirbtuvių sandėliuose	287.710	1.081.000
Buvo darbe	815.500	804.800
Viso	1.567.200	2.935.000

— (Ekonomiškąjā Žizn 221 Nr.)

Taigi žalios medžiagos trūkumas negali būti mažo gamtinimo priežastimi, nes likučiai yra ne maži.

Aprūpinimas kuru, sulyginus su kitomis pramonės rūšimis, irgi yra geras. Pavyzdžiui, 1920 metų pirmame pusmetyje gauta kuro:

	Reikalauta	Gauta	Gauta %
Malkų	20.768 k.s.	16.073 k.s.	77
Žemės taukai (neft)			
motorams	33.500 p.	31.250 p.	95
Žemės taukai (neft)	7.000 "	6.514 "	93
Tepimai taukai	11.000 "	10.912 "	99
Akmininės anglys	27.000 "	26.540 "	97
Durpės	2.240 "	2.240 "	100
Medžio anglių	4.000 "	3.172 "	79

(„Ekonomiškąjā Žizn“ 225 Nr.)

Kuomet žalios medžiagos ir kuro trūkumu nebuvo galima pateisinti gamtinimo sumažėjimo, tuomet laikinai pasisekė jį rasti tame, kad dauguma odų dirbtuvių buvo mažų. Išskaičiuota, kad daugiau kaip 50% dirbtuvių buvo tokių, kuriose dirbo 1 - 10 darbininkų. Taigi jos pasirodė ir yra kalto gamtinimo mažume, kaip tą nurodo J. Lobkovskij (E. Ž. 221 Nr.). Nes medžiagą teko plačiai išskirstyti tarp visų dirbtuvių ir vietoj to, kad ji pakliūtų į stambias dirbtuves, atsidūrė smulkiose, kurios ir kliudė darbui. Reikalinga uždengti smulkias dirbtuves ir visą gamtinimą suspiesti stambiose.

Tačiau kaip parodė gyvenimas, tie patarimai yra klaidingi. Ir smulkių dirbtuvių uždarymas gamtinimo nepadidintų, bet jį dar labiau sumažintų. Šit skaičiai, kuries patikrina tą pasakymą. Jie liečia vien tik Maskvos gubernijos dirbtuves.

	DIDELĖS ODOS.		SMULKIOS ODOS.	
	Nacionalizuotos dirbtuvės.	Nenacionalizuotos dirbtuvės.	Nacionalizuotos dirbtuvės.	Nenacionalizuotos dirbtuvės.
Galimas gaminimas viename pusmetyje	117.500	73.000	397.200	645.000
Pagaminta 1919 metų pirmame pusmetyje	51.249	39.327	44.763	27.528
Pagaminta 1920 metų pirmame pusmetyje	23.430	18.386	6.673	165.665

(Ekonomiškąjį Žin 222 Nr.)

Nenacionalizuotos dirbtuvės yra smulkios ir čia matome, kad jų darbas yra ne visai jau menkas, o smulkių odų gaminyje net keleriopai viršina stambias dirbtuves. Be to smulkios dirbtuvės tur dar tą privalumą, kad jos lengviau prisitaiko prie gyvenimo iššauktų kliūčių ir nėra tiek jautrios mašinų remontui (kurios stambiose dirbtuvėse yra žymiai susinešioje), darbininkų maitinimui, ir t. p.

Aukščiau privedti skaičiai įdomūs dar tuo, kad jie nurodo žymų gaminių sumažėjimą sulyginus su 1919 metais, nekalbant jau apie laikus prieš karą. Nors jie liečia vien tik Maskvos guberniją, bet pačių bolševikų žodžiais tariant pavyzdgingiausias darbas pastatytas rusų šiaurėje, kur bolševizmas nuolat laikėsi, o nekaltiojosi kaip pietuose. Tatai Maskvos gubernijos daliniai atvaizdina ir visą Rusiją.

Gaminimo sumažėjimo priežastimi yra menkas aprūpinimas darbininkų maistu, rūbais, mašinų susinešiojimas, darbingumo puolimas, galop raštinių biurokratingumas, kuomet reikia ko nors išgauti, pataisyti ir viskas, kas artima, surišta su dabartine Rusijos tvarka ir tos tvarkos vaisiais.

[Tąsa bus].

Adomas Dainora

Socialinės politikos pagrindai.

(Tęsinys)

III. Socialinės politikos organizacijos pamatai.

§ 7. Socialinės politikos dirva.

Iš eilės išpuola pakalbėti apie socialinės politikos dirvą, t. y. kurias žmonių gyvenimo sritis socialinė politika turėtų ir galėtų apimti. Čia vėl mes aiškesnį supratimą įgysime, jei prisiminsime esamosios žmonių gyvenimo tvarkos ypatybes bei apsiereiškimus, kurie tiek daug visiems „kraujo sugadina“.

Pirmiausia pravartu prisiminti, kad socialinės politikos reikalą, — t. y. tam tikrų, visiems žinomų ir pastovių teisių kiekvieno žmogaus gerovei apsaugoti — pagamino ne kas kitas, kaip dabarties žmonių gyvenimo santvarka. Kova tarp darbo ir kapitalo yra jau iš sena, bet jos turinys šiandien visai kitoks, negu buvo seniau. Kol vergas instinktingai ir mechaniškai pildė visus savo pono paliepimus, tol nebuvo jokio „vergų klausimo“ ir kol vergų savininkas visą vergų darbo vaisių galėjo sunaudoti, tol jisai buvo suinteresuotas vergų gyvybės palaikymu — tol rūpinosi jų gyvenimo sąlygomis. Bet ligi tik vergai, vienokių ar kitokių aplinkybių įtakoje, pradėjo šiek tiek savarankiškai galvoti, ligi tik jie pasijuto esą ne vien pono mašinos, bet ir šiokie ar tokie žmonės arba kai visų pono paliepimų išpildyti nenorėjo ar neįstengė, o ponas savo vergų darbo vaisių tinkamai sunaudoti negalėjo, — atsirado „vergų išlaikymo klausimas“, tam tikros rašytos ar nerašytos taisyklės, kurių vergų savininkai noromis ar nenoromis prisilaikė, ligi galų gale nebuvo proklamuoja jau tam tikras socialinės politikos aktas — vergų paliuosavimas!

Tą patį mes matome vėlesniais laikais — feodalizmo gadynėje. Baudžiava — tai pereinamasis laipsnis iš vergijos prie asmeninės laisvės. Kol valstiečiai akiai klausė savo ponų - feodalų ar jų įgaliotinių, kol patys ponai savo reikalavimuose nepereidavo galimų ribų ir savo baudžiauninkams leido gyventi pagal jų kultūros reikalavimus, — tol nebuvo jokio „baudžiauninkų klausimo“, tol išsilaukė rami pusiau patriarchalinė tvarka. Bet kai valstietis pradėjo dirbti „kaip baudžiauninkas“ — o tai atsitiko tuomet, kuomet ponas per daug savo baudžiauninką pradėjo spauti, — ir kai pono reikalavimų baudžiauninko darbas pradėjo nepatenkinti, — tuoj atsirado vadinas „valstiečių ir baudžios klausimas“ su visokiomis taisyklėmis ir t. t., ligi galų gale neišsiliejo į tam tikrą socialinės politikos aktą, kuriuo baudžiava visai buvo panaikinta.

Tuo pačiu metu žmonių socialiniame ir ekonominiame gyvenime vis labiau apsidreiskė naujos rūšies veiksniai. Jau viduramžių amatiniai cechai, bevirsdami atskiromis amatininkų - meisterių ir jų padėjėjų mokiųjų (gizelių) organizacijomis, rodė ateities kovą tarp sandomo darbininko (darbininkų) ir kapitalo (darbdavių). Darbo pasidalinimas manufakturoje ir nuolatiniai technikos išradimai bei pagerinimai šią kovą dar paaštrino, o garo pajėgos vartojimas ir mašinų įvedimas ištiesą revoliuciją padarė visuose visuomenės sluoksnių santykiuose. Paprastas rankų darbas pradėjo vis labiau neišsimokėti, užleisdamas vietą mašinoms. O mašinas įgyti gali tik labiau pasiturintieji, ir todėl prasideda didelis iš vienos pusės stambesniųjų ir stambiųjų įmonių plėtojimas, iš kitos — plačiųjų minių proletarizacija. Žmogus - darbininkas vis labiau pradeda virsti arba mašinos prižiūrėtoju arba jos automatine dalimi. Pakyla bendrojo išsilavinimo laipsnis, kuris dar labiau plėtojasi didesnės pramonės centruose. Mašina savo padariniais daro revoliuciją ir sodžiuje. Daugelį sunkiųjų ūkio darbų jau atlikinėja mašinos, o fabriakai iš sodiečių paveržia uždarbius iš smulkiadarbių pramonės srities. Tuo būdu kuomet ant tos pačios žemės sklypelio dėl naturalinio priaugumo žmonių skaičius didėjo, tai jai apdirbti reikėjo dar pirkti fabrikinį mašinų, o ir šiaip namų ūkyje reikėjo vis daugiau pirktų daiktų; rezultatas — iš žemės negali visi išgyventi ir prasideda emigracija į miestus arba į didesnius pramonės centrus. Viso šito vaisius — žemės ūkis nustojo būti

vyriausiuoju ir stipriausiuoju žmonių gyvenimo ramsčiu — su juo jau iš vienos pusės susilygino pramonę (industrija), kuri žalius gautus turtus arba žemės ūkio produktus perdirba į kitas žmonių reikalavimams tinkamesnes formas, iš kitos — prekyba, kuri tarpininkauja tarp gamintojų ir vartotojų, — tuo būdu sutaupydama daug laiko, kuris būtų išaikovotas, jei kiekvienas gamintojas tiesiai panorėtų susinešti su kiekvienu vartotoju, ir palengvindama bendrojo žmonių gyvenimo sąlygas.

Bet taip progresuojant visuomenės ūkio formoms, ne visumet ir ne visur drauge plėtojosi tos visuomenės sluoksnių santykiai. Jau daug metų kaip gyvename gadynėje, kuomet ant visų kampų ir kryžkelių proklamuojama visų žmonių lygybė ir asmeninė laisvė — veikti ir dirbti taip, kaip kam patinka, by tik tuo veikimu neskaudžiama kiti. Bet gyvenime šiąją laisvę ne kiekvienas gali lygiai naudotis. Ūkininkas ar dvarininkas, turįs pilnus aruodus grūdų ir pakankamai kitų gyvenimui reikalingų dalykų, gali savo laisvę kaip tinkamas naudotis, ir nedirbti tol, kol neišsibaigs jo visas išteklius. O tam gali praeiti ir metai. Bet darbininkas bežemis, kuris jokio turto susitaupęs neturi ir užsidirba tik tam kartui, — turi eiti pas pirmą pasitaikiusį darbdavį, dirbti, nors ir už pusdykę arba net ir „iš pilvo“. Įmoninkas turįs daug kapitalo ir didelių ryšių su „finansiniu pasauliu“, gali savo dirbtuves uždaryti ir laukti geresnių laikų, kad ir ištikus metus — nors ir būtų nuostolių, bet jie vėliau gali išsimokėti, svarbiausia — jau bent iš bado nereikės mirti. Tuo tarpu jo dirbtuvių tūkstančiai darbininkų, paleisti iš darbo, viena diena nustoja visų gyvenimo šaltinių, ir jei nespėjo iš ankščiau nieko susitaupyti, tai turi arba eiti elgetauti, ar pašalpos ieškoti, o jei negauna — tai mirti ar eiti vogti. Pirklys, kuris plačiai savo veikimą išplėtęs, turi gerus ryšius ir užtenkamai kapitalo, — parduodamųjų daiktų kainas gali žymiai pakelti ir prieš pirkikus ilgą laiką laikytis — jis neprapuls ir nenumirs. Bet pirkikas vartotojas, kuriam reikia kasdien pirkti valgio arba savo darbams reikalingų medžiagų ar dirbimo įrankių, taip ilgai kęsti negali ir, jei nenori visiškai pavargti ar badu mirti, — priverstas pirkliai mokėti ir tyčia pakeltą kainą.

Šitame asmeninės ir ekonominės laisvės (liberalizmo) sūkuryje ir gema visi opieji socialinės politikos klausimai. Dvarininkas, pramonininkas, pirklys — šiandien gyvena tik savo gyvenimu ir jam dirbas samdomas darbininkas rūpi tik tiek, kiek jisai gali iš jo naudos paimti. Darbdaviui šiandien nerūpi, ką jo darbininkas veikia namie, kaip jis valgo ir ką galvoja: jam svarbu tik darbininko atliekamas darbas ir jam mokamas užmokesnis. Antra vertus, darbininkui nesvarbu, kaip gyvena ir ką mano darbdavys — jam rūpi tik savojo gyvenimo sąlygos ir jų pagerinimas. Darbininkas šiandien negali ir neįstengia gyventi darbdavio reikalais, kaip tai kitumet gyveno vergas ar baudžiauninkas savo pono reikalais arba kaip dar senose aristokratų šeimynose seni tarnai kai kur gyvena savo ponų gyvenimu. Ir turtoolio asmeninei filantropijai apsieikšti šiandien jau nėra nei reikalo nei progos. Savo keliu samdomieji darbininkai, kurių skaičius nuolat didėja, turi begales savo ypatingų reikalų bei reikalavimų, ir jų skaičius bei kokybę nuolat didėja — drauge su bendruoju kultūros kilimu bei technikos tobulėjimu. Darbininkas ar samdomas tarnautojas nori ir turi norėti geriau savo gyvenimą sutvarkyti, bet tie jų norai susitinka su priešingais darbdavių geidavimais. Kyla kova — švelnesnė ar aštresnė, kurios svarbiausias tikslas:

kad samdomo darbininko gyvenimas būtų kiek galint šviesesnis ir jo būvis apsaugotas nuo bado ir ne laiku ateinančios mirties. Ir darbininkų klausimą tinkamai išspręsti — tai vienas svarbiausių šių dienų socialinės politikos uždavinių.

Yra ir daugiau klausimų, kurie reikalauja ne mažesnės dėmesio, ypač šalyse su kiek kitiškesniais gyvenimo sąlygomis. Žemdirbių šalyje gali būti labai gyvas žemės klausimo sprendimas, kokiam prekybos centre — prekybos įstaigų tarnautojų klausimas ir t. t. Sakysim, toksai moterų klausimas šiandien užima vieną pirmųjų vietų daugelio tautų ir valstybių socialinės politikos praktikoje. Kaip ir samdomas darbininkas, moteris nustojo būti vasalu savo maitintojo, ji labai dažnai priversta lygiai su vyru dėl savo būvio kovoti. Iš čia išeina visai teisingas reikalavimas — prie lygių pareigų duoti ir lygias teises, kaip vyrams, taip moterims. Toliau žmonių sveikatos klausimas ir su tuo arti surišti alkoholizmo, prostitucijos, šeiminkų santykių ir žmonių veislės pagerinimo klausimai — vis tai laukia socialinės politikos veikėjų sprendimo. Nereikia kalbėti, kad čia pat turi būti ir žmonių švietimo bei auklėjimo reikalai, lygiai kaip žmogaus vidujiniai įsitikinimai turi rasti sau tinkamas gyvenimo sąlygas. Praėjo laikai, kuomet žmogus buvo priverstas tikėti ir manyti taip, kaip jam liepė ar norėjo jo ponas-valdovas ar kunigas-klebonas. Šiandien žmogaus sąžinė yra tai šventvietė, kurios paliesti svetimos rankos neturi teisės, ir dėl to jam turi būti užtikrinta teisė ir sąlygos, kad ateityje jo sąžinės dalykai būtų apsaugoti nuo pašalinių prievartos keliu brukamų įtakų. Dėlto religijinių komunų bei parapijų dalykai įeina socialinės politikos sritin, kaip dalykai, kurie turi garantuoti žmogui jo sąžinės ir tikėjimo laisvę. Švietimo reikalai ir žmonių auklėjimas yra taip surišti su bendruoju žmonių kultūros kilimu ir technikos tobulėjimu — be ko negalimos yra ir aukštesnės gyvenimo formos, — kad socialinės politikos vienas svarbiausių uždavinių visomet turi būti — tinkamai šiuos dalykus sutvarkyti.

Tai yra socialinės politikos dirva, į kurios atskiras sritis teks giliau pažiūrėti tam tikroje vietoje šiek tiek vėliau.

§ 8. Socialinės politikos ribos.

Lengva yra apibrėžti socialinės politikos principų uždavinį, nurodyti jos dirvą ir t. t., bet kuomet visa tai reikia gyvenimui pritaikinti — kliūčių atsiranda nemaža. Pavyzdžiui, imkime socialinio apdraudimo klausimą. Teisybė reikalauja, kad kiekvienas žmogus visomet turėtų progos savo pragyvenimui pakankamai uždarbui, o jei jisai darbo negauna ne iš savo kaltės arba jei negali dirbti dėl ligos, senatvės ar kt., tai turi turėti teisės gauti pašalpą iš šalies. Rodos, būtų teisingiausia, jei toksai apdraudimas nuo senatvės, ligų, nedarbo ir kt., būtų daromas visuomenės arba valstybės lėšomis. Bet čia gali atsirasti ir kliūčių. Pirmiausia gali kilti klausimas, ar visuomenė arba valstybė turi pakankamai tam dalykui lėšų? Jei turi, tai ar galima, pagaliau, ar teisinga būtų tokį apdraudimą perdėti vienodą įvesti (sakysim, ar teisinga būtų, jei tokioj Rusijoje vienodą pašalpą gautų ir puslaukinis eskimosas, ir vakarų krašto ar Kaukazo valstietis, ir liaudies mokytojas, ir Peterburgo darbininkas, ir Maskvos kokio biuro tarnautojas?)? Jei teisinga ir galima, tai ar iš tokio apdraudimo visuomenės lėšomis ne-

galėtų pasinaudoti tinginiai ar šiaip nedori žmonės ir tuo visuomenę skriausti? Pavyzdžiui, kiekviename atskirame atsitikime gali būti negalima teisingai nuspręsti, kuomet žmogus būna be darbo ne iš savo valios, o kuomet tiesiog iš savo kaltės? Juk gali dažnai atsitikti, kad koks nors mažiau ar daugiau prie tinginio linkęs žmogus, žinodamas, kad nedarbo metu jis gaus pašalpą, gali tyčia užimamą mesti vietą arba tyčia elgtis taip, kad jį pavarytų. Na, o jei visus tokius panorėtume šelpti, tai galų gale iš kur tiek lėšų imti?

Panašiai gali atsitikti ir kituose dalykuose, pavyzdžiui žemės klausime, blaivybės ir žmonių sveikatos reikaluose, mokyklų ir švietimo dalykuose, net moterų balsavimo teisės klausime ir t. t. Moterų balsavimo teisės reikalavimas yra vienas teisingiausiųjų, bet atskiruose atsitikimuose — būtent ten, kur moters stovi dar labai žemame kultūros ir išsilavinimo laipsnyje — jō įkūnijimas gali reikšti viso krašto socialinės politikos plėtojimo sutrukdyimą visai eilei metų (nes socialinės politikos plėtojimui priešinasi paprastai tamsiausieji arba konservatingiausieji elementai, kurie, kaip žinoma, ar tai savo jėga — (vyrai žmonės — ar šiaip įtaka — kunigai — gali priversti moterų minias palaikyti jų pusę ir trukdyti pažangos plėtojimą). Priemonės, teikiamos žemės klausimui spręsti, žmonių švietimui kelti ar sveikatai gerinti savaime gali būti labai naudingas, bet atskiruose atsitikimuose gali arba savo tikslo nepasiekti arba net būti kenksmingos. Pavyzdžiui, viename krašte, su menkai teišsiplėtojusia pramone bei prekyba, žemės ūkis gali geriau išsimokėti, vedant jį nedidelėmis viensėdijomis, kitur, kur žmonės jau persiėmė solidarybės jausmu, gali geriau tikti stambūs ūkis, prižiūrimas bendrovių, dar kitur — kur žemė ar kraštas turi tam tikrų ypatybių ar kt., gali būti pelningiausias stambusis, mašinomis apdirbamas privatinis arba tiesiog valstybinis ūkis. Arba vėl tam tikrų higienos ar kt. taisyklių pildymas gali būti labai naudingas viso krašto žmonių gerovei kelti, bet tokias taisykles įvedant visumet reikia atsiminti: ar žmonės, kuriems tai taikoma, jų naudingumą supras; ar galės jas išpildyti; ar tas taisykles pildant nenukentės kiti, gal daug svarbesni reikalai; ir t. t. Tas pats su švietimo dalykais. Tokiems žmogėžiams galima būtų pristeigti mokyklų, knygynų ir kt., lygiai tiek pat, kaip ir Berlyno ar New-Yorko gyventojams, bet ar jie iš jų galės pasinaudoti? Mokslas negali būti pilte įpilamas, o tik pamažu, sistematingai ir prieinamai skiepijamas, o lengviausia jis gali būti atsiekiamas tik paprastomis, taip sakant naturalėmis, — laikui ir sąlygoms tinkamomis priemonėmis. Delto norint, kad kokiō nors krašto žmonės kuo greičiau ir kuo aukščiau apsišviestų — reikia ne tik mokyklų, knygų bei knygynų ir kt., bet ir žmonių-mokytojų bei žmonių-rašytojų, kurie norėtų ir mokėtų suprantamiausioje ir lengviausioje formoje aukščiausius mokslo dalykus savo mokiniams, klausytojams ar skaitytojams išdėstyti. O šitokios harmonijos pasiekti ne taip lengva ir net ne visumet galima.

Tuo būdu mes matome, kad socialinė politika turi tam tikras savo ribas, kurios didžiumoje nusistato geografinėmis, etnografinėmis ir kultūrinėmis žmonių gyvenimo sąlygomis. Be šitų kliūčių arba ribų yra dar ir kitos — iš dalies techninio, iš dalies vadinamo dvasinio psichologinio pobūdžio. Pavyzdžiui, žmonių gerovei ir visai žmonijos kultūrai būtų, be abejo, labai naudinga, kad kiekvienas žmogus pabaigtų ne tik pradedamąją mokyklą, bet ir aukštesniąją ir dar kokią nors specialinę. Bet norint šitai

atsiekti, reikėtų, kad kiekvienas žmogus bent ligi 20 metų nieko neveiktų, o vien mokytųs. Čia turi ir kilti klausimas: ar likusieji žmonės senesni kaip 20 metų prie esamų technikos sąlygų įstengtų visus reikalus atlikti, ar nebūtų jiems persunku? Pagaliau, ar būtų naudos, jei kiekvienas jaunuolis būtų priverstas ligi 20 metų savo „smegenis džiovinti“, tuo tarpu kaip jis visas, kaip sako, „sutvertas“ fiziniam darbui?

Drauge su tuo surišta dar ir kitos kliūtys, iš jų svarbiausia — finansinė. Kiekviena socialinė reforma ar jai atsiekti teikiama priemonė reikalinga tam tikrų, mažesnių ar didesnių išlaidų — pinigais, turtu ir darbu. Tuo tarpu pinigai, turtai ir patsai darbas taip pat turi tam tikras ribas ir jų negalima kiekvieną kartą pagal norą ar reikalą didinti, o liekasi tik vienas išėjimas: iš vienos vietos atimti — prie kitos pridėti. Čia tai ir yra vienas didžiausiųjų ir svarbiausiųjų keblumų. Kiekvienam ir visiems norėtųsi, kad viskas būtų įtaisyta kuo geriausia ir kuo tobuliausia; kad darbininkai būtų apdrausti nuo ligų, nedarbo, senatvės ir kt.; kad žmonės gyventų geriausiose higienos sąlygose; kad visur būtų pakankamai nemokamų ligininių, gydytojo pagalba ir kt.; kad jaunuomenė turėtų užtenkamai žemųjų, vidutinių ir aukštųjų mokyklų, ir šiaip knygynų, skaityklų, kursų ir t.t. kad tuo būdu visi galėtų pasiekti aukščiausia galimo švietimo laipsnio; kad visur pakankamai būtų visiems prieinamų teatrų, muziejų ir kitų kultūros įstaigų; — žodžiu, kad visi žmonės visumet būtų visa kuo aprūpinti ir turėtų progos aukščiausio tobulybės laipsnio pasiekti. Bet iš kur imti visiems tiems dalykams pinigų ir kitų dalykų? Ar yra pakankamai visa kam aprūpinti tinkamų ir patyrusių žmonių — organizatorių, vedėjų ir t.t.? Štai klausimai, į kuriuos reikia visumet atsakyti pirm, ne kokią naują reformą įvesti. Priversk šiandien laukinius Afrikos gyventojus prisistatyti mokyklų tiek pat, kiek yra Vakarų Europos valstybėse — jiems neliks nieko nei į burną paimti. Priversk šiandien Lietuvos ūkininką tiek laikraščius prenumeruoti, tokių ir tiek mašinų ir net automobilių įsitaityti, tokias algas savo darbininkams mokėti, kaip kad Amerikos „farmeris“ daro — jįsai gal vienais metais turėtų elgeta tapti. Užgink miesto darbininkui mažame kambaryje su didele šeimyna gyventi, priversk jį pirkti tik sveikus, natūralius, bet už tat brangius valgymo daiktus ir t.t. — jįsai gal bus priverstas tik kas antrą dieną vieną kartą valgyti. Priversk pramonininką savo dirbtuvių darbininkams dvigūbai pakeltas algas mokėti, pasenusiems ar negalintiems pensijas duoti, — jįsai gal į vieną — du metus, neišlaikydamas konkurencijos su kitų kraštų pramonininkais, galutinai subankrutys. Priversk vienos valstybės valdžią ūmai įvesti visuotiną valstybinį žmonių apdraudimą nuo senatvės ligų, nedarbo ir kt., pristatyti daug nemokamų mokyklų, universitetų ir kt., pritaityti knygynų, pigių arba nemokamų teatrų, muziejų ir kt., — o gal neliks nei skatiko šalies ūkiui pakelti, tvarkai palaikyti, kariuomenei ar milicijai laikyti ir tuo būdu iš svietimo krašto užplūdęs priešas ūmu laiku gali išnaikinti visas taip brangiai kaštavusias kultūros įstaigas ir pavergti visą šalį.

Štai tos kliūtys, kurios ir geriausiems norams, ir puikiausioms socialinės politikos reformoms tam tikras ribas padaro. Nuo gyvenimo aplinkybių mes negalime pabėgti ir mūsų idėjų įkūnijimas priklauso nuo visų žinomos gadynės gyvenimo ypatybių — technikos ir žmonių kultūros laipsnio, ekonominio ir visuomeninio gyvenimo išsiplėtojimo ir t.t. Ir so-

cialinio charakterio reformas įvedant reikalinga tam tikra tvarka arba sistema bei apsiskaitymas, kas tą valandą būtų naudingiausia ir lengviausia įgyt, kas reikalinga ir kas tik naudinga, kas geistina ir kas galima įkūnyti — neužkenkiant kitiems taip pat arba gal dar svarbesniems dalykams įsikūnyti.

§ 9. Socialinės politikos organizacijos principai ir jos krypsnis.

Jau iš to, kas ligšiol pasakyta, yra visai aišku, kad socialinė politika vesti nėra taip lengva ir kad jos organizacijos principai tuo labiau turi būti tobulesni. Jų tobulumas, kaip galėjome matyti, priklauso nuo to, kiek jie — iš vienos pusės tinka žinomo laiko ir žinomos vietos žmonių gyvenimo sąlygoms, iš kitos — kiek jie elastingi ir be konfliktų gali eiti evoliucijos keliu ir dar labiau tobulintis. Šiuo dėsniu vaduodamies mes galime padaryti keletą išvadų arba principų, kuriuos reikėtų padėti viso visuomeninio ir politinio gyvenimo pamatan.

1. Žmogus iš vienos pusės surištas etnografinėmis (tautinėmis), geografinėmis, ekonominėmis ir kultūrinėmis gyvenimo sąlygomis, iš kitos — tai yra būtybė, kuri lengviausia ir greičiausia prie kitokių gyvenimo sąlygų prisitaiko, ir šiandien jo santykiai taip susipynę ir išsiplėtoję, kad kiekvieną valandą ir kiekvienas žmogus gali būti priverstas persikelti kitur ir patekti į kitokias gyvenimo sąlygas. Delto ir socialinė politika turėtų būti taip suorganizuota arba bent organizuojama, kad ji lygiai tarnautų žmogui visuose kraštuose ir visose gyvenimo valandose. Kitais žodžiais, socialinės politikos organizacija bei jos priemonės turėtų pasiekti žmogų, jį reikale apginti, kaip gimimo kambaryje bei motinos rankose, taip ir svetimo krašto ar svetimos valstybės žemėje. Taigi, socialinė politika turi būti: a) vietinė arba socialinė (apimti gimtosios arba gyvenamos vietos reikalus ir būti prie jos, sąlygų pritaikintai), b) valstybinė arba tautinė (surišta su ypatybėmis, kalba, papročiais, kultūra, technika ir kt. viso etnografiniai tautinio arba geografiniai valstybinio krašto) ir c) tarpvalstybinė arba tarptautinė (apimti visos žemės ir visų žmonių reikalus apskritai) — kad žmogus, vis tiek kokiam krašte gyventų, galėtų jaustis esąs ne kalėjime ar nelaisvėj, bet lygių žmonių tarpe ir būtų jo gyvybė ir reikalai taip pat apsaugoti, kaip ir kitur kur arba namie).

2. Iš čia savaime išeina kitas socialinės politikos principas, kurį galima pavadinti centralizacijos-decentralizacijos principu. Iš vienos pusės socialinė politika turi būti kaip galint labiau centralizuota, t. y. jos visi siūlai-siūleliai turi sueiti vienan centran, kurio žinyboje ir galėtų būti — pasiekti kiekvieno žmogaus intimiausius reikalus. Tam nereikia nei viso pasaulio tautų kultūros suvienodėjimo, nei bendros įstatymdavystės visose valstybėse. Užteks, jei bus tam tikra tautų ar valstybinė sutartis (ir institucija, kuri jos pildymo dabotų, pagal kurią kiekvienas svetimame krašte atsidūręs žmogus bus saugojamas tos šalies įstatymu lygiai su visais kitais ano krašto piliečiais ir nebus išmestas į gatvę ar apleistas kokiais nelaimės atsitikimais.

Bet iš kitos pusės socialinėje politikoje reikalinga kuo didžiausia decentralizacija, nes atskiros žmogaus intimiausius reikalus ir reikalavimus gali patirti ir prideramai aptūpinti tik jo artimieji. Delto visuose — ne tik in-

ternacinių organizacijų įstatuose, bet ir valstybinių arba tautinių institucijų parėdymuose gali būti apibrėžti tik patys pamatiniai socialinės politikos dėsniai, kurių smulkesnis išskirstymas ir pritaikymas gyvenime turi būti palikta smulkesniųjų arba ir pačių smulkiųjų savivaldybių (autonominių vienetų, apskričių, valsčių vald.) organams.

3. Kaip jau matėme, socialinė politika savo esme pateisina tik tuomet, kuomet ji nedaro sąlygas atskiro individo (žmogaus) pajėgoms tobulintis ir visuomenės gerovei plėtotis. Todėl visai dovanai laikas būtų gaišinamas bekalbant ar besitrušiant dėl socialinės politikos ten, kur visa gyvenimo tvarka būtų paremta iš vienos pusės ant atskirų žmonių naudojimo ir pavergimo, o iš kitos taip pat tik ant atskirų žmonių gerovės, — ir kur tokia tvarka būtų stengiamasi ar bent norima amžinai palaikyti. Taigi socialinė politika turi turėti tam tikrą krypsnį, kuris tokią tvarką, jei ji kur yra, stengtųsi pakeisti tobulesne, kur sistematiniam naudojimui ar nesmerkiamam pavergimui negalėtų būti vietos. O prisilaikant tam tikro krypsnio ir turint aiškų tikslą, reikia ir tam tikros veikimo sistemos arba priemonių, kurios tąjį krypsnį gyvenimui pritaikintų ir prie tikslo artimiausiuoju keliu vestų. Dėlto apsaugojimas silpnesniųjų nuo galingesniųjų savalingumo bei skriaudimo, panaikinimas visokių prerogatyvų bei privilegijų, išplėtojimas globos silpnesiems ir padidinimas kontrolės galingiesiems toje prasmėje ir tame krypsnyje, kad pamažu susikurtų sąlygos, kur kiekvienas individas savo vietą rastų ir žinotų ir negalėtų būti skriaudžiamas kitų individų — štai svarbiausieji ir pamatiniai socialinės politikos dėsniai.

4. Bet socialinis žmonių gyvenimas šuolių negali pakeisti taip pat, kaip ir stovėjimo vietoje. Tuo tarpu ne tik visuomeninės srovės, sluoksniai, luomai ir klasės, bet ir kiekvienas atskiras žmogus visuomenės dalykus savaip aiškina bei supranta, ir kiekvienas norėtų viską matyti sutvarkyta pagal savo geriausią išmanymą, kuris kaip žinoma, ne visumet gali sutikti su socialinės politikos tikruoju tikslu ar uždaviniu. Dėlto tat socialinės politikos dalykai niekumet negali būti atiduodami pilnon ir amžinon valion nei kokio nors atskiro žmogaus, nei vieno kurio atskiro luomo ar klasės, nei sluoksnio ar srovės. Rōds, gali atsitikti, kad kokia nors srovė arba net ir atskiras žmogus visai teisingai suprastų socialinės politikos uždavinius ir gali būti, jō siūlomos reformos tam tikrose sąlygose būtų tinkamiausios ir naudingiausios. Bet vis dėlto negalima drįsti vienam žmogui arba kad ir visai srovei plačią visuomenę liečiamo dalyko pavesti, kadangi atskiras vienetas visumet gyvena daugiau savais, egoistiniais reikalais ir momento ūpu, negu realingais ir objektingais visuomenės reikalavimais. Todėl demokratinė visuomenės organizacija su proporcinga rinkimų sistema ¹⁾ į savivaldybių įstaigas — tai yra būtina racionalinės socialinės politikos sąlyga.

IV. Bendrieji ir pamatiniai socialinės praktikos klausimai.

§ 10. Turtų pajamų ir pelno organizacija.

Jei pripažinamas principas, kad kiekvienas žmogus turi būti savarankiškas, „sau žmogus“, savo jėgomis pasitikėti, tad reikia drauge pripažinti

¹⁾ Paduodama balsai ne už atskirus žmones, bet už partijas, ir kiek kuri partija balsu gauna, tiek paskui, palyginant su kitomis, ji gauna vietų atstovams Seime.

ir kitą principą — kad jisai gyventų tokiose sąlygose, kad kuo mažiau ir kuo rečiau pašalpos ar paramos iš kitų reikalautų, kad patsai iš savo darbo galėtų dorai prasimaitinti ir prideramai be vargo gyventi. O tokios sąlygos gali būti tik tuomet, kuomet turtas, pajamos ar pelnas bus prideramoj proporcijoj bei harmonijoj su žmogaus reikalavimais.

Tuo tarpu šiandien tokios proporcijos ar harmonijos veltui ieškotume net ir aukščiausios kultūros kraštuose. Net priešingai: kuo kuris kraštas aukščiau pakilęs kultūroje ir civilizacijoj, tuo labiau ten metasi į akis neproporcingumas, neharmoningumas — tuo daugiau turto ir pelno susikrovę vienoj pusėj ir tuo mažiau palyginamo išteklių kitoj. Kuomet palyginamai visai nedidelis skaičius žmonių šiandien turi savo rankose dirbamus laukus, miškus ir šiaip žemės turtus, taip pat milžiniškus fabrikus, dirbtuves, produktų ir prekių sandėlius ir net pinigų krautuves (bankus), tai žmonių minios šių visų dalykų turi vos tiek, kad per dienas sunkiai dirbdami vos skurdų gyvenimą tegali vesti, o dar didesnės minios nieko neturi ir tik pirmiesiems savo gyvą pajėgą parduodami vos-vos užsidirba tai dienai — ir tai ne visi ir ne visumet to darbo gali gauti. O jei tokį amatninką, smulkųjį ūkininką ar kt. patiko kokia nelaimė, tad jis jau nustoja po kojų tvirto pamato ir visų apleistas turi vargą kentėti, lygiai kaip samdomas darbininkas ar tarnautojas dėl ligos ar kitos priežasties nustojęs darbo pasmerktas prapulčiai, nes susitaupyti dėl menko užmokesnio nieko negalėjo, o ir dirbdamas — jei tik gyvena ne vienas, bet su didesnė maitinimo reikalinga šeimyna — toli gražu negali gyventi taip, kaip pagal jo išsilavinimą ir kultūros laipsnį priderėtų arba bent būtų geistina.

Cia mes savaiame prieiname prie išvedimo, kad turtai, pajamos ar pelnas būtų taip suorganizuoti, kad visi galėtų turėti maždaug lygiai. Bet tokia absoliutinė lygybė galima vien teorijoj. Pirmiausia turtų, pajamų ar pelno lygybė savo tikslo nepasiektų ir socialinio klausimo neišspręstų jau vien dėlto, kad tuo dar nebūtų garantuota kiekvienam žmogui tokios gyvenimo sąlygos, kokios jam reikalingos bei naudingos. Amerikos paprasto darbininko dienos uždarbiu tokioje Viatkoje pasidžiaugtų ir vidutinis biuro tarnautojas arba mokytojas, tuo tarpu kaip Naujosios Zelandijos darbininkas nenori pasitenkinti beveik dvigubu užmokesniu ir daug trumpesniu darbo laiku, negu Amerikoje. Danijos ar Prancūzijos valstietis, turėdamas penkias dešimties žemės, gerai gyvena ir laikomas pasiturinčiu, tuo tarpu Lietuvos, ypač Rusijos, valstietis tiek pat žemės turėdamas bus dar tik skurdžius mažžemis. Ūkininkas arba paprastas darbininkas jausis jau laimingas, jei jis visumet turės sveiko ir gero maisto ir šiek tiek pinigų pigiems pasilinksminimas ar smaguriams, tuo tarpu aukštai išsilavinęs ir jautrus žmogus tokį gyvenimą gali laikyti esant blogesnį už kalėjimą ir jis bevelytų neprivalgyti, nekaip būti be skaitymo patinkamų raštų, lankymo teatrų, koncertų ir t. t.

(Bus daugiau).

SALIUTĖ.

(A p y s a k a).

Pavalgęs pusryčių—šiltos, skanios bulvienės—išėjo Vilkas į priebutį ir dairėsi, kaip sako, be reikalo. Tatai aukštas, status, pailgaveidis, plikakklis, trupučiuką nukneipta nosimi iš aukšto į žemę žiūrįs senelis. Visa jo pastata reiškia rimtumą, o tik kaip štukorius nebuvo jis savo kaime iš paskutinių. Ir ištikro, šnekėdamas su juo pastebėsi, kaip kartas nuo karto, sustingusiams veido brūkšniams nekrotant, jo akyse nedrąsiai sužaidžia, ir koks simpatingas kipšukas, užsiliejęs jaunystės šelmiškumas. Vilkas nulipo nuo priebučio ir krapštydamas pažasty dar valandėlę pasidairęs, įbedė akis į gatvę, nors ten nič nieko nebuvo. Iš priebučio pasigirdo podulsis, tik ne visai simpatingos Vilkienės balsas. Vilkas neatsigrėžė.

—Palauk, tėve!—tarė Vilkienė, smulkiąs žingsneliais, lyg čiauzdama nuo priebučio nuslinkusi:—aš norėjau trupučiuką pasišnekėti.

Vilko žmona savo vienuolės veidu, dailiai pritaikinta juoda skarele ir drabužiais, sudarytų retesnį, originalų, gražų mūsų kaimietės tipą, kad nevienas kažkoks nenutveriamas brūkšnyš, kuristąsavotišką harmoniją ardė.

—Tėve,—atkartojo ji slepiningu balsu arti prie vyro priėjusi:—jau aš ir pati nežinau, kas iš mūsų to vaiko bus!..

Vilkas tik atlošė galvą ir dar labiau stengėsi iš aukšto žiūrėti. Tatai reikė, jog jis nepatenkintas.

—Per pusryčius pasakei,—tesė pati tuo pačiu tonu,—kad visi į vestuves važiuoti negalime, nes darbas reikia dirbti. Katrė nerami, pučia, šniurkšia, ir Juozapelis, nors ir nesirodo, bet matyt, netinka vaikui, o Saliutė pribėgo pataikynusi, kai ėjau per gryčią ir šnibžda: „Mamyt, aš pasiliksiu namie, tegul Katrytė su jumis važiuoja. Eisiu padėti tetušiuokui javų sudoroti, o ji tegul taisosi“. Matai, koks vaikas!—užbaigė Vilkienė keldama balsą.

Vilko suspaustas lūpas timpltelėjo lengva, tik skaudi pašaipa.

—Argi mes nematome, kaip žmonėse yra,—staiga susikarščiovo Vilkienė.—Kaip tas jaunimas, lyg musės prie mėdaus, griūte griūva ant tų visų „svieto marnasčių“, o kad Dievas davė susilaukti vaiko, į kurį žiūrėdamas net pats turi nurausti, tai argi begali būti tėvams didesnio džiaugsmo?

Vilkas vis tylėjo, bet iš jo akių jau veizėjo kipšiukas, nesimpatینگasis, tik tikras Mefistofeliukas.

—Davatkyną užvesime, tai bent bus garsas,—tarė jis rimtai.

Niekas Vilkienės taip neužgaudavo, kaip šitas priekaištas, del kurio kildavo dažniausiai karštų ginčų, net vaidų Vilkų namuose. Šį kartą ji tačiau susilaukė ir tik iš lengvo palinksėjusi galva, gailestaudama tarė: „Tėve, tėve! Matysi, kaip tu ką nors pikta ant savęs užsitrauksi tokiomis kalbomis. Juk tu ir iš šventųjų moki pasijuokti“.

Senis suprato, į kur pati taikina. Dažni ginčai, karščiovimasis, pykčiai, kas, senelio nuomone, buvo gerokos nuodėmės, vertė jį giliau tą dalyką apsvarstyti, apmąstyti. Pagalba atėjo netikėtai. Žmona, žinoma, visada privedžiodavo iš šventųjų gyvenimų. Ką gi pastatysi, kur rasi argumentų orieš šitokią nepajudinamą autoritetą? Senis ne sykį jautėsi beginklis esąs,

bejėgis. Kaž kaip nejučiomis, kebliausioje padėtyje atsiradęs, taip sakyt, žmonos prie sienos prispirtas jis išsitarė: „Aš ir be tavęs žinau, kad buvo šventieji, tik dabar Visų Šventų litanija jau perilga ir ten vietos kitiems nebus. Gali būti spakaini“.

Žmona įnirto, ir vadino jį bedieviu, piktžodžiautoju; tik seniui buvo aišku, jog jis į gerą vietą pataikino ir jog priešas mirtinai sužeistas esąs. Nuo to laiko tapo Vilkas padėties ponu, galinčiu užgniaužti ir ginčius, kada jam tinka, o kai ūpas tarnaudavo, net pats pačią erzindavo ir į disputą vadinėdavo. Kad ji dabar susivaldė, kad jis jos balse nuklausė nusizeminimą, kad ji nekaipo vengia susispirimo, kada seniau stačiai verždavosi į ginčius,—labai irgi, jo nuomone, minėtojo išrodymo veikimas. Užtat giliai patenkintas, su lengva panieka veizėjo jis ramiai į trupučiuką susigėdusią žmoną. Tik ir toji, matyt, jo mintis nujautė.

— Tik tu pažiūrėk,—tarė ji drąsiai pakeltu balsu:—vienas vaikas ir antras vaikas. Katrei tik ir maga liežuvis; kad ką nors nauja nupirkčiau, kad į susirinkimus kur ištrukti galvą—vis kad linksmai, sauvalingai galėtų gyventi. Net staklėse negali nusėdėti—vis į langą įbestos akys. O pasiimaišė koks bernopalaikis, na, tada visą gryčią apves. Skaudu ir gėda į tokį vaiką žiūrint. O Saliutė, lyg ne jos sesuo būtų, visai kitoniškas vaikas. Stačiai nuostabus vaikas! Jai tik darbas ir bažnyčia galvoj, daugiau niekas. Kartais ar drapanėlę kokią nori pataisyti, ar ką, o ji: „e, mamyt, ir be to apseisiu. Tebūnie kitiems“. „Ką gi ji turi vaikas? Vis anai ir anai. O kad ką per nevalią įduodi, žiūrėk Katrė jau išloja. Na, tai šilkinė šalkelė, kur podinas jai atsiuntė iš Amerikos—toji tai jau jai tinka. Ir tai ne delto, kad tokios visoj apylinkėj nerasi, ne del gražumo, tik kad podinas atsiuntė. „Mat visam gyvenimui turėsiu paminklą,“—mėgja ji dažnai nusidžiaugti. Pamįslyk tik vyrel, tokiam amžiuije ir tokia išmintis!...

Visi buvo įsitikinę, jog Saliutė—tėvų favoritė. Kad ją motina be galo mylėjo, apie tai ir kalbos būti negali. Tik ir tėvas išoriniai mandagiai su ją laikėsi. Ji nebuvo blogo žodžio iš jo lūpų girdėjus: o tuo tarpu Katrytei nuolat tekdavo ir labai tekdavo. O tačiau Vilko širdis, stačiai prieš jo valią, linko prie paskutiniosios. Katrė buvo jo gražiausios ir sykiu simpatingai sauvalingosios jaunystės įsiasmenimu. Ne kartą apmąstydamas jos būdą, senis nejučiomis nuskrisdavo į tolimą, tuokart grynai patriarchalinę, poetingą jaunystės šalėlę. O būta senio garsaus, pašaukto jaunikaičio—kavaleriaus. Kiek jis širmukų, bėrukų nujodinėjo, nuvažinėjo, kiek jaunų dar miegtančių širdelių sužadino, sujudino sužeidė!... Ten svirnelis aukštas, jame lelijėlės guli. Ten iš kiemo įtaisytos prie prieklėčio dvejios kopėtėlės. O gryčia taip arti, ir šuo sargus. Kiek čia vikrumo ir sumanumo reikia, kad ten naktį patektum. To kaip tik Vilkuir ir netrūko. Aukštasis svirnelis tiekia jam kuodaugiausiai saldžių atminimų apie malonias valandas, nuo gaidelių ligi vēverselių praleistas. Tai vėl: svirnelis žemas, užpakaly gryčios padėtas, tvora spragota, visos sąlygos patogiausios, tik su lelijėle guli sykiu ir mamytė. Bet lelijėlė poetinga, tik ant prieklėčio tenori poterėlius kalbėti, o Vilkuir, žiūrėk, iš anapus kertės ir beįslenčdamas. Motinėlė šaukia šaukia dukrelę ir užmiega, o ant prieklėčio ir vėl malonios valandėlės ligi ankstyvam ryteliui. Svojioj, namuose, visokiuose bankietuose ir prie progos, kiek jo meilių pažinčių padaryta, kiek aukso žiedelių numaustyta, kiek saldžių susiartinimų pritrirta!...

Jam augant šieną dar piovė iš vieno. Išsisoms savaitėms jaunimas dumdavos į pievas. Tiesa, čia jau dažniausiai tik vargdienės, samdininkės mergaitės, bet Vilkas žino, jog ir taip jų daug puikių lelijėlių, gražių širdelių. Nesykį ant savo žmonos supykęs, gailėdavosi jis neturėjęs drąsos visus prietarus į šalį nušvaistęs, meilesnę iš jų apsivesti. Kas be ko buvo dalykėlių, už kuriuos kunigėliai ir labai kartais barasi, bet papročiai juos toleruoja, o tokiais nešvarumais nėra Vilkas savo jaunystės suteršęs. Ir užtat, kad ji tokia poetinga ir sykiu skaisti, toji jaunystė, net geležinės Vilko valios neužteko, kad save suvaldytų ir į ją nenusidumtų, kur, kaip nuo žydinčios pievelės, kylą vienas paskui kitą pargyventi paukščiai — įspūdziai, skrenda prie tavęs ir duodasi paglostyti. O tatai juk taip malonu. Susigriebęs, tartum ką nuodinga, ar neskanu būtų įgėręs, senis dažniausiai baisiai spiaudydavo, o kartais net balsu baurėdamasis pasakydavo: e, tie monai! O jei pasipindavo po kojų Katrė, Dievuli, kaip jai tekdavo.

— Karolis, juk toks pašauktas kavalierius! — tęsė lyg trupučiuką patylomis Vilkiene, — kaip dabar taip dažnai ėmė lankyti — Katrė tirpte tirpsta, iš kailio neriasi, kad tik jam įtikty, o Saliutė tik dirba savo darbelį; čia tu esi, čia tavęs nėra.

Paskutinių žodžių senis nebegirdėjo, jis šniokšdamas dumėsi jau kluono linkui. Paėjęs gerokai, nuoširdžiai nusispiovė ir vėl traukė.

Vilkiene palietė klausimą, kuris senio jau senai buvo svarstytas persvarstytas, mąstytas permąstytas, galutinai išrištas ir tvirtai nustatytas. Mažiausias prieštaravimas galutinai išrištas ir tvirtai nustatytas. Mažiausias prieštaravimas, ar abejojimas čia nebeleistinas.

Vilkas turėjo progos parinkti moteris ir mokėjo jas pažinti. Kaip ir visi garsūs kavalieriai, jis atsižymėjo dovana nujausti moterų širdį, atspėti jų mintis ir jausmus, o tatai tame žaisle visada nugalėjimą lemia. Be to, romanas su dabartine žmona irgi nemažai jam pamokinimų teikia. Užlavodamas Vilkas visada sakydavo: „tatai mano laisvos dienos ir darau su jomis, ką noriu“. Neveizint į tai, širdies arba geriau sakant, sąžinės gilumoje sėdėjo kažkas, kas jam dėl liūso gyvenimo nuolat priekaištus darydavo. Susiartinęs su taip maldinga, stačiai davatkuojančia mergeite, kokia buvo jo dabartinė žmona, jis įsitikino, jog pats Dievas jam kelia rodo ir visas pasaulio paikystes ir tuštybes atmetęs, nudžiugintas apsivedė. Tik paskui jis pamatė, jog maldingoji, tiesa, savotišku būdu, bet taip pat jį viliojo, kaip ir kitos, net dar geriau, nes savo tikslą pasiekė, kada tuo tarpu kitoms, daug už ją vertesnėms tatai nebuvo lemta. Ji buvo vesta iš to paties kaimo. Pirmutinis susiartinimas nutiko giedant ražančių šventomis dienomis sodžiuję, kai ji jam pakišo savo knygele, kad iš jos sykiu su ja pagiedotų. Paskui tatai nutikdavo kas sykis jiems abiemis ražančiaus giedojime dalyvaujant. Vilkas ne sykį užtrukdavo po pamaldų miestely. Vaziuoja namo, veizi, beinantį pėsčia — reikia vežti. Sykį net prikalbėjo jį eiti į raras ir jis, bus mergaičių karalius, ėjo pėsčias, nors ir aiškinosi, jog jam reikėję išpažinti atlikti. Tada nieko įtariamo tame nematė, atvirksčiai augo pagarba ir prisirišimas prie maldingosios mergaitės, į gerą kelią jį atvesti besistengiančios. Ir tik gerokai pagyvenęs, visą savo platų prityrimą į sąmonę atvedęs, teįstengė jis visą tą, taip mitriai apslėptą plianą susekti. Bet sykiu su tuo ir klausimas kas link moterų noro, ar nenoro tekėti tapo galutinai išspręstas.

Kaip velnias dūšią, taip kiekviena merga kavalierių gaudys, pakol gyva bus, — štai jo žodžiai ir sykiu nepajudinamas įsitikinimas. Išimties nėra. Senmergės dėl to pasiliko poniomis, arba davatkomis, kad joms kavalierius sugauti nepavyko. Senis per pusryčius buvo visiems paskyręs darbą ir dabar skubinosi į klojimą iškultų javų doroti.

II

Saliutė ėjo iš kluono maišu ant rankos nešina. Tą maišą liepė jai tėvelis įmesti svirnan. Tatai jaunutė, nedidelio ūgio, smulkutė mergina. Veidelis jos pabašęs, suglaustas ir į save nugręžtas. Noselė būtų gal kiek ilgoka, vis delto perdaug harmonijos vienumo neardo. Plaukai potamsūs, antakiai tankūs ir dėvi ji, panašiai kaip motina, tamsius drabužius. Ji nespėjo įeiti pro vartus į kiemą, kaip nuo prieklečio sujudintai mojo ją prie savęs šaukdama jos sesuo Katrytė. Saliutė tačiau padėjo pirma, pravėrus svirno duris, maišą ir tik tada iš lengvo artinos prie sesers, antrojo svirno duryse besisukaliojančios.

— Saliut, tu man turi vieną dalyką padaryti! — tarė Katrytė vis taip pat sujudintai. — Turi, turi. Sakyk ar padarysi?

— Ką aš žinau, ko tu nori, — ramiai atsakė Saliutė.

— Žinai, žinai, tik sakyk, kad padarysi. Katrytė vis labiau nerimastavo, net karščiuotis ėmė. Tatai tikra sesers priešenybė — didesnio ūgio, kūningesnė, šviesi, raudonskruostė, atvira, arba kaip ją motina vadindavo, atlapa, gyva, išsišvaistusi mergaitė. Ji 2 metais vyresnė už seserį

— Tu gali, labai gali, — susirūpinusi prikalbinėjo Katrytė; — tik nepavydėk! Tą vieną vieną kartelį paskolink man savo šalkele. Daugiau aš tavęs niekada nebeprašysiu, bet dabar turi paskolinti, turi!

Saliutė susimąstė.

— Ko tik norėsi, aš tau padarysiu, — nenustoję prispirdama prašiusi Katrytė — tik šį kartą manęs paklausk.

Saliutė įspyrė akis į seserį ir po valandėlės tarė:

— Gerai, aš paskolinsiu. Tu žinai, kaip brangi man ta šalkelė — toks paminklas brangus, bet aš duosiu, nors vestuvėse visaip gali nutikti.

— Ne, ne! šaukė Katrytė: — kokią paimsiu, tokią atiduosiu. Argi aš mažas vaikas, ar ką?

Saliutė atidarė savo didelę žalią skrynią ir paieškojusi tarp drabužių, išėmė šalkele.

— Žiūrėk, — tarė ji vėl taip pat kaip pirma į seserį žiūrėdama: — tik tu moki už gerą geru atsimokėti. Už gera geru, — atkartoję ji primygdama. — Daugiau nieko, kad tu vis pamiršti, arba nenori suprasti.

Ji padavė seserei šalkele ir matydama, kaip toji stačiai vaikiškai nudžiugo, pridėjo:

— Tik tu nebūk kvaila, važiuodama nesidėk. Mamytė pamatys ir atims.

— Gerai sakai, — džiaugdamosi nusistebėjo Katrytė. — Kad aš baisiai noriu matyti, ar pritiks ir prie ko labiau.

— Gali išmėginti, — patarė Saliutė.

Gerieji Katrytės drabužiai buvo seklyčioj, užtat pasiėmusios, kas reikia, nuėjo jos į ten. Tuo tarpu gryčioj valgė visi pietus, o kadangi mergaitės dažnai valgyti sykiu su kitais neidavo, niekas jų trūkimo nepastebėjo.

Nors Katrytės buvo jau iš anksto apmąstyta, kokia bliūzelė vilkti, sijonėlis segti, tačiau beveik visus savo drabužius vilkti persivilkstė, pakol galų gale ir vėl prie aprinktųjų sugrįžo. Pritiko be galo. Saliutė, nors ir išsitarė jos vietoj kitaip būčianti vilkusi, vis delto pripažino, jog gražiai. Katrytė ilgai vaikštinėjo po seklyčią, sukiniėjosi, kraipėsi, žiūrinėjo į veidrodį ir vis klausė, kaip iš užpakalio išsižiūrinti. Staiga ji dvilktelėjo į langą ir šušuko: „O, Karolis!“ Pribėgo prie lango ir pradariusi jį, lyg vien sulaidydama balsą šaukė: „Karoliuk, Karoliuk, eik čia!“

Tatai ir buvo tas Karolis, apie kurį minėjo Vilkienė, kad jis imąs dažnai lankyti. Pavardė jam buvo Mitriukas. Jis nešė užsimovęs ant rankos darbinius pavolkus, kuriuos buvo, matyt, pasiskolinęs ir pakabinęs juos ant kuolo prie diendaržio, grįžo atgal. Pamatęs tarp pasirėdžiusių Katrytę lange, trupučiuoką nustebeš, lyg bijodamas užklausė: „Ar svečių turite?“

— Ne, ne, — nuo aukšto į žemę sujudintai modama ranka užgynė Katrytė: — aš į vestuves važiuoju. Eik į vidų, eik!

— Kad tu vis kaip ne žmogus, — supyko Saliutė: — seklyčia nešluota, netvarkyta, o ji prašo svečių.

Ji ėmė kraustyti stalą.

Netrukus durys prasivėrė ir į seklyčią išlengvo įslinko tvirta Karolio figura. Nors taip garsus kavalierius, tik gražiu jį pavadinti nieku būdu negalima, bet įspūdį darė malonų. Tatai šviesus, nemažo ūgio, geltonūsis, tvirtakaklis, bet minkštabūdis vyrukas — tikras Lietuvos tipas. Jis ėjo lyg trupučiuoką liumpsėdamas ir tatai kaž kodėl labai mergaitėms tiko. Nors darbo diena, bet jis čebatuotas, o ant krūtinės blizga jam geltonas grandinėlis. Tik mitrus jis nebuvo, nors ir vadinosi Mitriukas ir merginos taip jo protą aukštino.

— Matai, kokia aš? — tarė triumfuodama prieš jį atsistojusi Katrytė.

— Svetimu geru, — suburbлено Saliutė ir ėmė prašyti svečių sėstis.

— O jūs visi važiuosit? — užklausė Katrytė. — Gal tėveliai nevažiuos? Mūsų ne visi važiuoja.

— Kas važiuos, aš nežinau, — atsakė Karolis: — tik aš nevažiuosiu.

Saliutė ir vėl paprašė jį sėstis ir Mitriukas, kepurę ant lango prie durų bliuktelėjęs, ėjo prie stalo.

— Nevažiuosit? — nustebo Katrytė. — Kodel?

— Stačiai nevažiuosiu ir gana. Nesinori.

— Nesinori! — dar labiau stebėdamos atkartojó Katrytė. — O kodel nesinori?

— Aš pats nežinau. Taip tingiasi ir gana.

— Tingiasi! Cha, cha, cha! — nusijuokė Katrytė. — Ar nematėte — senelis!..

— O kas tu jam, ar sesuo, pati, — rimtai įsikišo Saliutė: — kad taip užsipuoli? Tokiuose dalykuose tingėjimas vien nuodėmė, tatai dar labai girtinas dalykas.

Tačiau Katrytė nesiliovė prikalbinėjusi. Ji aiškino, jog ten esą prasti žmonės, nebūsią su kuom jai naujųjų šokių šokti, kad reikią naudotis jaunomis dienomis, linksmintis, kaip dainelė sako, jauniems beesant. Ji ir tą dainelę uždainavo ir Karolį kiek sykių šokti išvadino ir jis šoko. Mitriukas nebuvo iš tų vėjavaikių, kurie merginėjimą lyg kokių idealu sau daro, tuo

didžiuojasi ir visa širdimi atsiduoda. Ne tiek jis jų, kiek merginos jo ieškojo ir į visokias pramonėles privilioti mokėdavo.

Jos žinojo, jog ji reikia tik išjudinti, paskui visos linksmybės užtikrintos, Nes jei jis šokdavo, visada jam ant nugaros prakaitas per švarkus persisunkdavo, jei cukrines dalydavo — visomis saujomis rieškučiomis; dovanoms visada visus pinigus praleisdavo, kiek tik vien prie savęs turėdavo, o ko nors iš smaguriavimo dalykų pritrūkus, — nakčia į miestelį dumdavosi. Gi gerokai įkaušęs visas lelijėles be išimties išbučiuodavo. Šelma Katrytė sugebėjo jame tą žvėrelį sužadinti. Paskutinį sykį su ja pašokęs jis atsisėdo ir nuleidęs galvą susimąstė

— Ištikro, — tarė po valandėlės Mitriukas, net sėdėdamas paliump-sėjes: — jau kitioniško užmokesnio mes ir neturime.

— Zinoma, kad neturime, — pagriebė nudžiugusi Katrytė. — Vis tik dirbu, dirbu, kaip koks jautis ir dar tave bara.

Saliutei tik susiraukšleno suspaustos lūpelės; jai norėjusi sakyti, daug sakyti: apie tai, kam žmogus yra ant žemės, apie reikalingumą ir naudingumą darbo, apie užmokesnį už jį dangaus karalystėj ir daug daug prakilnių dalykų norėjusi pasakyti, bet ji jau nebegalėjo. Širdelė jos apmirė. Ji pažino Karolio būdą ir matė, jog dabar jo nė jokia jėga suturėti negali. Vadinas ir jos taip gražiai sumąstytasis plianas nueina niekais... Ji žinojo, jog Mitriukas nebuvo ketinęs važiuoti į vestuves. Dar užvakar sutikęs ją pakluonėj, jis apie tai pranešė. Ir Saliutė sakėsi greičiau nevažiuosianti ir prašė, kad jis ją lankytų.

— Gavau labai gražią knygele iš Šv. Kazimiero draugijos, — pridurė ji meiliai. — Pasiskaitysime.

— Ir tuojau sužinojo per mamytę, kokia tėvelio dėliai važiavimo nuomonė ir gavusi atsakymą, jog iš mergaičių viena būtina turėsianti pasilikti, kad samdininkus prižiūrėjus, be galo nudžiugo. Kaip reta proga, kaip skausi perspektyva! Tėvelių nėra, nėra ir jos didžiausios rivalės, Katrės, taip tankiai jai kelį užkertančios. Vieni du seklyčioj — šnekėkis kiek nori, žaisk, kaip tinka, sakyk, ką nori ir būk pasilik, kiek širdelė trokšta... O štai viskas žlunga, viskas gaišta nyksta. Saliutė išoriniai laikėsi ramiai, bet apmauda ją ėmė, baisiai ėmė.

— Važiuosim, Saliut, — tarė Karolis ir visa savo sunkia figura lyg pakylėjo aukštytyn. — Bent atsišoksime.

— O paskui? — greit atšovė Saliutė.

— Paskui? — Paskui dirbsime anot Katrytės kaip jaučiai. Mitriukas pakėlė dešinę koją ir tryptelėjo.

— Kam ji reikalinga? Argi jai tai rūpi? — nervingai įsikišo Katrytė Saliutės akyse blikstelėjo nemaloni ugnis.

— Tu tik visur reikalinga, tu! — tarė ji piktai. — Ir tau viskas reikalingas.

— Kad jau davatkuoji, tai davatkuok, — nusišaipė Katrytė.

Saliutė nieko neatsakė, tik jos lūpelės ir vėl ėmė raukšlintis.

— Žiūrėk, koki šalkelė pasidarė, — tarė ji prikaištingai. — Tatai čionai, o kas bus vestuvėse?

— Ko, ar jau ir šalkele nori atimti? — susirūpinusi užklausė Katrytė.

Kam aš imsiu. Kad žadėjau, tai ir duosiu. Aš nemoku kito apgaudinėti, kaip tu. Tik man netinka, kad tu ji taip lamdai. Atmink, jog tai vie-

nintėlė drapanėlė, ką aš turiu. Ir toks brangus paminklas. Tą pasakius ji prisiartino prie sesers ir pakėlus šalkelės galą parodė, kur buvo sulankstyta.

— Ger dabar? — gynėsi Katrytė. — Tai skrynioj, kaip buvo tarp drapanų, taip...

— Tu man nekalbėk, — atšovė Saliutė. — Tu pati žinai, kad mano skrynioj viskas tvarkoj. Ir kam tu jį dabar glamžai? Žiūrėk, ateis mamytė ir lieps tau neduoti. Tada nei vienai, nei antrai. Duok geriau aš ją dabar sudėsiu, o kai važiuosi, tyloms tau paduosiu. Paskutinius žodžius ji ištare mandagiai, švelniai, glamonejamai. Bet kaip tik tuom sukėlė įtarimą seseryje. Zioplė Katrytė ne sykį buvo jos meiliių žodelių paklaususi, o paskui labai gailėjosi.

— Aš ir pati moku svynioti, — pasišiaušė Katrytė. — Man tarnaičių nereikia. Davei, tai ir mano. Per tą laiką aš su ja darau, ką noriu.

— Ir sumindžioti, suteršti, sudraskyti gali, taip? — Tą pasakė Saliutė nutartu balsu ir prisiartinus prie sesers ėmė šalkelę iš užpakalio už kraštelio.

— Nebūk vaikas, — kalbėjo ji įtikinamai. — Jau kad aš sakiau, tai ir duosiu. — Žiūrėk baigiu valgyt pietus, ateis mamytė ir atims, o paskui žliaubsi. Saliutė timpltelėjo šalkelę.

— Toliu, davatkos gabalas! — suriko Katrytė ir pastūmėjo seserį. — Žinau aš tavo atidavimą. Saliutė, Saliutė, šventa — pirmutine pavydink!

— Taip! — pasigirdo skaudus Saliutės balsas ir jos smailūs nageliai įsismeigė į sesers plaukus prie pat kaklo. Katrytė baisiai sušuko. Karolis ne sykį buvo liudytoju net smarkesnių jų ginčų ir į dabartinį susiremimą domės neatkreipė. Jo vaizduotėj jau šmišeliavo vestuvių vaizdai: kaip jis šoks, kaip panytes glamonės ir joms cukrines dalys. Dabar jis staigu pasimatė keblame padėjime beesąs. Jis pašoko nuo vietos, pribėgo prie besitašančių merginų ir norėjo jas perskirti; bet mėginant jam atlošti Saliutės pirštus, toji vis giliau smeigė nagelius, o Katrytė šaukė. Vargšas, tur but, permatydamas nemalonias pasekmes, jis staigu puolė prie lango, pasigavo kepurę, bet ir vėl buvo begrįžtas prie įnirtusių seserų, kaip staigu jo užpakalyje pasigirdo baisus bildesys. Betraukdamas nuo lango kepurę, jis, matyt, užkliudė ten pat ant kėdės stovintį virdulį, kuris dabar krisdamas pataikė į šukitą su kaž koku rausvu skystimu puodą. Skystimas išišoko. Katrytė pamačiusi besviruojant virdulį instintyviai siekė jį sulaikyti sugrūbti, bet sušėlusį sesytė ne tik kad nepalaidė nagelių, tik dar labiau ją į save timpltelėjo. Pasigirdo šauksmas nežmoniškas. Mitrukas dūmėsi pro duris. Jis tik girdėjo, kaip Katrytė kiek aptilus, sesuo piktai kartojė: „Mokykis už gerą geru atsimokėti! Mokykis“!

Kaž kas darė smarkiai gryčioi duris ir skubiais žingsniais ėjo į seklyčią. Saliutė greit nuo sesers atšoko. Įgriuvo uždususi Vilkienė. Ji nespėjo nieko apžiūrėti, net neklausinėjo, tik susiėmė galvą ir ėmė šaukti: „Oi, Dieve, Dieve! Ta merga mane iš proto išvarys.“

— Net šalkelę ir tą nuo jos išviliojai? — suriko ji desperatiniu balsu žiauriai į Katrytę žiūrėdama.

Atėjo ir senis Vilkas, kiek pusvėliau Juozapėlis, Vilkų sūnus. Senis pirmučiausia užsipoelė, kad virdulys numestas ir sūrimas išlietas.

— Tai ne mes, — atsakė nedrąsiai verkšlendama Katrytė: — tai Karolis.

— Ir jis čia buvo? — rimtai užklausė senis — Siautėtė?

— Ne, — vis taip pat nedrąsiai aiškinosi Katrytė. — Kaip Saliomė ėmė man, kaip žvėrys, plaukus plėšti, jis persigando, bėga ir nuvertė

— O už ką ji tau plėšė plaukus? — tardė senis.

— Gerai žinau. Pirma buvo paskolinusi šalkele, o paskui ir vėl norėjo atimti.

— Aš nedaviau, tai ir ėmė plėšti.

— Aš tik suvynioti norėjau, — atsiliepė kaž ko po šėpą besirausianti Saliutė. — Tu ją suvailojai.

— Šį kartą, tėve, jau nebedovanok, — piktai kurstė Vilkienė. — Jau viską jai sukišame. Tas vaikelis tik vieną šalkele teturėjo ir tai ne nuo mūsų, ji ir tą išviliojo išlojo.

— Duosiu, visoms duosiu, — smarkiai atkirto senis. — Senoms ir jaunoms. Visoms. Tu ne juokuose! Atmink, kad mes turėsime už vaikus atsakyti prieš Dievą. Vis tik taip leidi, leidi per galvą, o toji ir pati nebežino, ką bedaranti. Kas iš jos išeis, iš tokio vaiko, pamislyk tik pats?

— Niekas neišeis, — atšovė senis. — Nė iš vieno vaiko niekas neišeis, pakol valdžia neišduos įstatymų, kad kas subatvakarį visoms, kiek tik tu moterų yra pasauly — senų, jaunų, bajorių, muzikių, karalienių, ubagių, piemenų — visoms visoms po 25 užnešti. Vadinasi, prieš šventę, kad ramiau miegotų ir... O toms Vilkienė staigu įnirto.

— Gal jau pats nelabasis į tavo įlindo, — tarė ji sujudinta, nemaloniu balsu: — kad tu nieko šventa nebepakenti?

— Taip, nekenčiu, — lyg triumfuodamas atrėžė senis. — Nekenčiu, kad šventais dalykais prakeiktieji viliojami.

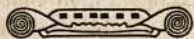
Jis nusigrįžo ir priėjęs prie sūnaus pas duris prie lango atsišlieposiu tarė: „Juozapėl, išvilkt tu žaliajį briką ir patepk. Vienas paskutinis ratas jam nekoks — paimk nuo kitų“.

Juozapėlis nusistebėjo.

— Aš nenoriu važiuoti, nenoriu! — sušuko Saliutė. — Aš tik suvynioti šalkele norėjau, bet ne atgal imti.

Ir Vilkienė užsipuolė ant vyro, kad jis niekus prasimano, bet senis būk negirdžias. Jis tik išaiškino, kokiu būdu sutvarkyti ratus ir išėjo pro duris gresmingai priminęs, kad kiekvienas eitų prie savo darbo. Jo žodžiai, matyt, padarė įspūdį. Juozapėlis išėjo tuojau paskui tėvą, Katrytė įlindo kambarėlin, tik Vilkienė su Saliute dar kurį laiką šnibždėjosi.

Neliksmi rudens saulelė jau buvo užėjusi už medžių, kai prie Vilko priebučio privažiavo du vežimu. Seniui surikus iš buto ir svirno dumėsi „bobos“ ir vežimai prisipildė sėdžiančiais. Pirmutiniame, odoms muštame sėdėjo iš dešinės pusės, vadeles ir botagą rankose beturįs, Juozapėlis, iš kairės — Katrytė, Saliutė įsispraudė vidurin. Prie žaliojo, ilgo su grindėmis iš šono briko stovėjo senis ir laukė, pakol boba įlips. Paskui jis vieną koją ore palikęs šalia jos atsisėdo. Mergaitės buvo didelėms skaroms apsirišušios, tik ant Saliutės kelių iš po drabužių belavo kertelė šilkinės šalkeles. Per kiemą vežimai važiavo žingsniais, nors Juozapėlių bėriukas ir veržėsi bėgti, gi įsukė į gatvę paleidė ristele.

PAKLAUSIMAS.

Aš paklausiau vieną kartą,
Vieną kartą ir netyčia,
Ar žydėjo purios rožės,
Pasodintos pas seklyčią.

Nepratarus pusės žodžio
Ji akis žemyn nuleido,
Ir tik rožių raudonumas
Pražydėjo ant jos veido.

Nebeklausiau aš jau nieko —
Jai ir taip veidai žydėjo:
Kad žydėjo purios rožės
Ji bernužį pamylėjo.

Juozas Žengė.

18/IX 1919 m.

Bibliografija.

N. Erzberger. Erlebnisse im Kriege. Deutsche Verlags Anstalt, Stuttgart und Berlin, 1920, 396 p.

Šiame garsiojo vokiečių katalikų centro politikos vadovo rašinyje galima rasti nemaža žinių ne tik apie vokiečių politiką karo metu, bet ir apie kitų valstybių ir tautų, su kuriomis vokiečiai susidūrė. Yra visas skyrius (15) paskirtas ir Lietuvai (183—196 pusl.). Čia autorius trumpais ruožais nupiešia Lietuvos padėtį trumpai prieš karą ir vokiečiams į Lietuvą atėjus, parodo vokiečių politikos ir ypač karo vadovybės klaidas, padarytas Lietuvoje, ir savo nuopelnus, dedant visas pastangas, kad Lietuva juo anksčiau būtų surišta su Vokiečiais.

Didžiuma dalykų, apie kuriuos rašo Erzbergeris, mūsų visuomenei jau žinoma. Bet yra dalykų, apie kuriuos ne tik platesnė visuomenė, bet net ir buv. V. Tarybos nariai ne-visa žinojo. Taip, pav., kai kurie V. Tarybos nariai savo laiku niekaip negalėjo suprasti, dėlko būtent V. Tarybos didžiūma taip atkakliai ir be atodairos į opozicijos protestus 1918 m. liepos 11 d. rinko ir išrinko Lietuvai karalių Urachą. Iš Erzbergerio atminimų dabar mes matome, kad tai buvo rengiama gana išanksto, o 1918 m. liepos 1 d., Erzbergeriui tarpininkaujant, Freiburge buvo V. Tarybos atstovų galutinai su Urachu susitarta dėl visų sąlygų (jos surašytos į 12 straipsnių). Norėta taip pat pastatyti Vokiečių valdžią prieš įvykusi faktą ir tuo būdu lengviau atsikratyti unijos su Prūsais, Saksais ir kt. Įdomu, kad, kaip

matyti iš 196 pusl., Erzbergeris dar 1919 m. pradžioje susirašinėjo su Urachu del Lietuvos sosto klausimų... Čia Erzbergeris rašydamas į Urachą, gailisi, kad visas jo darbas del kenksmingos vokiečių karo vadovybės politikos niekais nuėjęs... Net Erzbergerio protegė, Vokietijos įgaliotinis Zimmerlèc, nors labai dirbęs, nieko pataisyti negalėjęs. Taip tat del vokiečių karo vadovybės kaltės ir liko Lietuva be karaliaus Uracho — „neapsakomai Vokietijos nenaudai“ — baigia Erzbergeris.

Idomiai rašo Erzbergeris ir apie kitus dalykus. Taip iš skyriaus apie Lenkija mes sužinome, kad Erzbergeris, kai kurių laikomas vienu lietuvių draugu, nemažiau rūpinosi ir lenkais, tik čia del rivalizacijos tarp austrų ir vokiečių Erzbergeriui su būsimu Lenkijos karalium dar sunkiau ėjo, negu su Lietuvos. O iš pabaigos (182— 183 pusl.) matyti, kad Erzbergeris net lenkų pretenzijoms del Vilniaus savo laiku pritaręs arba radęs galimu ir geistinu dalyku, kad Vokiečių valdžia tas pretenzijas pripažintų.

Toliau domės vertas yra skyrius ir apie Rymo klausimą (11. 125— 137 p.). Iš čia matyti, kaip karo metu buvo sukeltos visos pajėgos, kad Rymo popežių vėl pastatytį į lygią eilę su pasauliniais valdovais, duodant popežiui mažą valstybėlę ir svietišką valdžią.

Rašo Erzbergeris visą skyrių (12, 137—158) ir apie masonų darbuotę karo metu įvairiose valstybėse. Nėra tik skyriaus apie jezuitų darbuotę. O gaila, nes čia Erzbergeris, rodos, būtų galėjęs ypač daug domės vertų dalykų prirašyti.

A.

Künstliche Verjüngigung. Künstliche Geschlechts umwandlung. Die Entdeckungen prof. Steinachs und ihre Bedeutung. Volkstümlich dargestellt von Dr. Magnus Hirschfeld. Leiter des Instituts für Sexualwissenschaft. Berlin. 8° p. 30.

Trumpai išdėstyta prof. Šteinacho paskutiniai bandymai del lyties pakeitimo ir pajauninimo apsenusių organizmų. Jeigu išpiauti (varlėms, žiurkėms, marių kiaulaitėms) lyties organus ir įsiūti į jų kūną kitos lyties tą organą, tai pasirodo, kad toksai gyvulukas po kelių savaičių jam ima įgyt kitos lyties ypatybių: jei būta patinėlio, tai prigydzius jam patelės ovarų dalį, jisai pradeda panėšėt pagal išvaizdą ir pasielgimus į patelę; taip pa romyta patelė gavusi į savo kūną patinėlio pautelių ima rodyti patinėlio ypatybių.

Tokiu būdu prof. Šteinacho susekta, kad lyties organai (pauteliai ir ovarai) ne vien veislės gaminimo įtaisais, bet kartu jie paskirti dar ir tam, kad suteiktų gyvuliui kitų lyties ypatybių.

Toliau to paties mokslininko parodyta, kad per lyties įtaisų kai kurias operacijas galima organizmas pajaunint. Štai jo vienas bandymų. Senas žiurkinas, blogai bėgioja, nežaidžia su kitais, nesivalo, nesipeša ir nenori peštis su kitais patiniais, daugiausia miega, ėda nedaug, nešvarus ir be ūpo. Prof. Šteinach's jam perrišo kanalo pradžią tarp pautelio ir priepaučio, ir po kelių savaičių žiurkinas buvo nebe tas. — Nuplikusios vietos apauga plaukais, apivalė, žaidžia su patelėmis, pešasi su patiniais, linksmas, daugiau ėda, žymiai pribuvo kūnui švarus, šokinėja ant patelių kaip jaunas. Be to ir gyvena tokie operuoti gyvuliukai ilgiau. Padaryta ir daugiau tokių sėkmingų bandymų su gyvuliais. Be to pas pateles pajauninimo ženklai pasirodo, paveikus žinomą laiką į lyties įtaisais Rentgeno spinduliais.

Žmonėms iki šiol padaryta 3 tokios operacijos ir visose matyt pasisekimas, bet tik vyriškiams, kuriems ir be to dėl kitų ligų reikalinga buvo tie organai operuoti.

71 metų senis jau keletas metų kenčia dusulį, pailsimą, galvos kvaitimą, širdies plakimą, didelį pavargimą, lyties bejėgumą. Po operacijos visų apsiareiškimų pagerėjimas.

44 metų darbininkas su žymiais senatvės apsiareiškimais — suliesėjimas, menki raumens, raukšlėtas veidas, rankų darbas sunku dirbti, bejėgis. Dviem trimis mėnesiam po operacijos tasai vyriškis atrodė visai kitaip ir galėjo nešioti ant pečių 100 kilogramų sunkumus, 12 kilogramų pribuvo svaros, bejėgumas pranyko.

Moterims bandymų su operacijomis nedaryta dar, nes operacija gana pavojinga.

Ar pasitvirtins tai pilnai, tik ateitis parodys. Tačiau ir dabar prof. Šteinacho bandymai turi nemaža mokslo vertės. *Ka.*

E. C. Kančer. Klassevaja, nacionalnaja i religioznaja borba v. Bielorusšiji. Teritorija. Naselenije. Klassovyi sostav. Izdanije Bielorusškago Nacionalnago Komissariata. Moskva 1918 g.

Nevertėtų tos knygutės nė minėti, jei tai būtų išleista kurių nors kitų leidėjų, o ne baltarusių bolševikų komisariato Maskvoje. Jei komisariatas leidžia kokią nors veikalą, reiškia tuo pačiu jis turi pritarti veikale esamiems mintims, nes negali juk leisti veikalo, priešingo savo nusistatymams. Ir todėl pravartu paminėti kaip tik tuo atžvilgiu ir praveisti mažutę paralelę tarp baltarusių komunistų ir tarp, kaip pavadinsiu, panbaltarusizmo idėjos.

Ižangoje autorius pasisako, kad panašios knygos buvo didis reikalas, tai jis išleidžia ją bent kiek sutrumpintą ir laiko stoka neleidžia patikrinti kai kurių istorijos netikrumų bei netobulumų. Taigi nurodoma, kad gali būti neteisingai nušviestų istorijos faktų. Istorinės knygutės dalies aš nė neliesiu, sustosiu išimtiškai prie teritorijos ir tas vienas galės suteikti vaizdą apie visos knygutės vertę bei krypsnį.

Taigi Baltarusija užimanti šias sritis (buvusias gubernijas): Vilniaus gub. (apskričiai Vilniaus, Vileikos, Disnos, Lydos, Ašmenos, Švenčionių, Trakų), Kauno gub. (Ežerėnų apskr.) Suvalkų gub. (Seinų ir Augustavo apskr.) gubernijas Vitebsko, Gardino, Kalugos (du apskr.) Kuršo (Ilukšto apskr.) Minsko, Mogiliovo, Orlo (trys apskr.), Pskovo (du apskr.), Smolensko, Tveriaus (du apskr.), ir Černigovo (keturi apskr.). Ir regis nieku būdu teritorijos apibrėžime jau negali būti kokios nors istorinės paklaidos, taigi ta mintis yra sąmoninga kaip paties autoriaus, taip ir komisariato.

Nenuostabu tatai, kad tokia „Baltarusija“ tris kart didesnė už Lenkiją ir didesnė už Prancūziją. Toliau mes sužinome, kad 1913 metų sausio 1 d. Vilniaus gub. buvo apie 2 mil., Kauno gub. 255,6 tuks. Suvalkų gub. 34,3 tuks. baltarusių.

Nerandu reikalinga toliau minėti kokių nors knygutės išvadų, nes ir pateiktieji „šedevrai“ pilnai kalba apie autoriaus ir komisariato žinojimą ir rimtumą. Pridursiu, kad teko matyti Baltarusijos žemlapį, sustatytą jau ne komunistų, o kitų pakraipų, ir pasirodo, kad vieni planai pilnai atsako kitų norams. Ten irgi siena eina nuo Daugpilio per Ežerėnus, pro Musninkus, Vievj, Varėną, šiaupus Druskininkų, Seinai ir vokiečių pasienis. Bet

ribos bent kiek mažesnės, negu baltarusių komunistų apsisprendimu, jie neužima visų apskričių, o Rusijos gubernijose atsisako bent kiek didesnių plotų, negu tai nurodo apsisprendę komunistai, taip veik neliečia Kalugos gub., tik dalinai užima Pskovo, atsisako Viazmos apskričių p. *Stepukas*.

Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. 1915—1918. Tom. VI. Druk „Zniez“ w Wilnie. 1918. P. 258.

Čia randame: 1) Vandalino Šukevičiaus — Archeologinės juostos Lietuvoje; 2) Stanislovo Koscialkovskio-Aleksandras Zdanovičia (biografijos bruožai); 3) Mikolo Brenšteino—Blaiybės brolijos Lietuvoj, ypač Žemaičių vyskupijoj. 1858—1863; 4) Aleksandro Jodzevičiaus — Iš lenkų mokyklų istorijos Lietuvoj antroj pusėj XIX amžiaus; 5) Tado Vrublevskio—Tauta ir tautinis apsisprendimas; 6) Marjono Zdziechovskio-Tovianskio ir kun. Dunsckio; 7) Stanislovo Cyvinskio-Filozofijos šių dienų pagrindai; 8) Stanislovo Bohuš'o-Siestrzencevičiaus-Chelikovski's; 9) Stanislovo Vollosovičiaus.—Upių vagų evoliucijos tyrinėjimai... 10) Zygmunto Fedorovičiaus.

11) Vaclovo Baehr'o-Oogeneza pas partenogenetinių kartas *Aphis palmae*; 12) M. Br. Trys nežinomi Kosciuškos laišakai 1794 m.

Žinomo archeologo V. Šukevičiaus straipsnyje išrodinėjama senovės kapų liekanomis, kad Lietuvos teritorijoj jau priešistorinėj epochoj būta įvairių bent 4 tautų; kad Lietuvos gyventojai niekada nebuvo vieneda, negu tiktai akmens gadynėj, kada čionai viešpatauta bene finų rasės; kad nebūta užplūdimo vienos tautos; tik susiorganizavimas vienos tų tautų sugadinęs tą harmoniją duodamas šaliai vienodumo pavidalą. „Tie, kurie šiandien sėdi toj žemėje, užėmė ją daugeliu šimtmečių anksčiau, pergyveno jie santaikoje daugelį gerų dienų ir audrų, laimės ir nelaimės, delto įgijo lygių teisių tolimesniam gyvenimui ir laisvam lavinimuisi“.

Taip užbaigia savo rizikingas išvadas didžiai užsitarnavęs Lietuvos pažinimui autorius. Taip dažnai išeina, kuomet politika maišoma su mokslu. Ne mažiau interesingas M. Brenšteino str. apie blaiybės brolijas Lietuvoje. Iniciatyva airių kunigo Mefhew (1790—1856) pradėjo nuo 1898 m. steigtis bažnytinės blaiybės brolijos. Jau 1846 m. Šaulėnuose ir Šiauliuose kunigų užvesta užrašai arba rejestrai norintiems pasilikti blaivybėje, bet tik vysk. Valančiui 10 metų vėliau prasidėjo tikra su girtuoklybe kova. Pradžią davė Jurburgo parapiją per Žolinę 1858 m. Kova neapsieidavo be ekscesų: gėavo rykštėmis, pririšdavo pas bažnyčią prie stulpo, uždarydavo rūsyse. Rusų valdžia, matydama pajamų sumažėjimą, prieš tokias blaivybes kovodavo.

Prisidėjo prie kovos su girtuoklybe ir kai kurie dvarininkai (Adomas Milvidas, Ir. Oginskis, Čapskiai, Broel-Plateris, A. Vasilčikovas, L. Pietkievičius), uždarydami bravorus. Bet dvarininkų dauguma tai novacijai priešinosi (Dimitras Naryškinas, Kaisarovienė, Volmer'is Kaz. Pilsudskis, Burzinskis, Przeciševskis).

Blaiybės priešininkais pasirodė ir žydai. Vilniaus vyskupijoj blaivybė ėmė kiek vėliau ir silpniau plėstis. 1860 m. iš 827730 Kauno gubern. katalikų į blaivybes buvo įsirašiusių 83,3%, Vilniaus gubernijoj iš 626,178 katalikų tik 51,9%, taip kat. Gorginog. iš 193,373—59%. Atmetus miestus, pasirodo kuone visi kaimai, bent Kauno gub., buvę įtraukti į blaivybes. Pajamos nuo degtinės 1859 m. Kauno gb. sumažėjo 67%, bet alaus tais

metais tiek pat išgerta kaip ir 1856 m. Na, tokios karštos ugnies kovoj prieš girtuoklybę nė visur ilgam užteko. Jau 1872 m. girdėti vyskupo nusiskurdimas, kad netruksta girtuoklių. Tad reakcija pati savaime radosi. Bet užmušė blaivybes tai 1863 metų sukilimas ir valdžios kilusieji iš to persekiojimai visokių visuomenės įstaigų. Muravjovas blaivybių brolijas paskaitė esant draustinas ir jas persekiojo, o kunigus, prilaikančius brolijas, atiduodavo karo teisman.

Garsusis juristas T. Wróblevskis straipsnyje „Naród i samookrešlenie narodowe“ išrodinėja susigyvenimo galimybę tautų autonomijos pagrindu. Rudolf Springer (Kampf. der Nationalitäten ir Oesterreich) duoda tautinei vienatai autonominės organizacijos projektą. Darosi tautiniai kadastrai arba sąrašai, kur įtraukiami pagal tautas visi gyventojai pasisakydami, prie kurios tautos prisideda. Kiekviena tauta, pagal tuos kadastrus steigia valsčių, apskričių, apygardų ir pagaliau visos tautos tarybas. Valstybė tokioms organizacijoms pripažįsta korporacijų teises ir dalį valstybinių teisių—mokymo, švietimo, mokslo, meno srityje. Tokios tautinės organizacijos (tautinių mažumų) pačios pasirūpins valstybės įstaigomis padėdamos vertimais ir vertikais, taip pat jos patarpininkautų valdininkų paskyrimuose, kad kokia tautų mažuma nebūtų nuskriausta. Žinoma, tokios tautinės organizacijos turi gauti ir atatinamą dalį valstybės lėšų.

Jau iš trumputės apžvalgos matyt, kaip turiningas ir interesingas šis Roczniko numeris. Vilniaus univesitetui bešiplečiant, sveikai tautų konkurencijai beveikiant, galima laukti spartaus mokslo augimo. Bet viena čia reikalinga, tai pakenčiamų politinių sąlygų, nes inter arma silent musae (tarpe ginklų tyli muzos). *Ka.*

Vidūnas. Tautos gyvata. Filosofiški — sociologiški aiškinimai. Rūta Tilžėje 1920 mt. — 8° p. 152.

Ne visai sistemingai išdėstyta Vidūno pažiūros, kaip turėtų būt su-tvarkytas tautos gyvenimas.

Tauta skirstosi į autonominius su atstovybėmis savo luomus: 1) laukininkai, 2) amatininkai, gamtos galių pavergėjai ir žmonių prieš mašinas užtarėjai, 3) mokslininkai—tyrinėtojai, 4) menininkai, 5) gydytojai, 6) mokytojai, 7) teisėjai, 8) šventieji, 9) krašto ir tvarkos gynėjai, 10) valdininkai ir kt.

Luomų nariai turėtų būt ne visai tokie, kokie dabar yra. Dora jų, pasak Vidūno, privalytų būti labai augšta. Jų dalykas, kur tik pasiekiamą, ūgdinti žmoniškumą, kurybos dvasia, manymas, išmintis, valios ir kantrybės stiprėjimas, meilės teisingumo įsigalėjimas.

Tik aiškiems nusidėjėliams turėtų būti taikoma baudmė, kad jie pajustų skausmą. Prie tokių priskaito — pirklius gešeftmacherius, advokatų dalį, smuklininkus, tyčia neteisybę rašančius laikraštiniukus.

Valdžia turinti susidėti iš rinktinių žmonių, kurie nejautrūs būtų nei pagyrimams, nei peikimams.

Trumpai čia visko, kas toj knygoj yra, neišpasakosi, nes visokių gerų, aukštų sumanymų visuomet pas tą rašytoją — idealistą daugybė. Viena silpna knygos pusė, tai neparodyta aiškaus kelio, kuriuo būdu tokia tautos organizacija pasiekiamą. Pasakyti, kad reikia tobulinti visos gyvenimo šakos, permaža praktingam autoriaus kilnių sumanymų įkūnijimui.

Kaipo medžiaga pasaulėžiūrai nusistatyti knyga rekomenduotina. *Ka.*

V. P. Miliutin. *Sovremennoje ekonomičeskoje razvitije Rossii i diktatura proletariata (1914—1918).* 115 pusl.

Iš pavadinimo atrodo, kad tai bus įdomus ir rimtas veikalas, ypač atsimenant autoriaus vardą. Bet jau bent kiek pavarčius tenka apsigilinti. Tiesa, yra ir įdomių straipsnių, bet bendrai imant susidaro įspūdis, kad knyga išleista grynai agitacijos tikslais. Tikrumoje taip ir yra, nes ji išėjusi iš spaudos 1918 metais, kuomet suėjo vos pusmetis bolševikų viešpatavimo Rusijoje, kuomet dar tikėjosi, kad bus galima išvesti Rusiją iš tos ekonominės suirutės, kurion ji kasdien vis giliau grimzdo. Pasirodo, labai lengva yra kritikuoti pirmtakūnus, bet nelyginamai sunkiau patiems imtis kūrybos darbo. Sudarymas naujo šalies ūkio valdymo aparato dar nereiškia ūkio atstatymo pradžios.

1917 metų spalio mėnuo griežtai skiria du rusų gyvavimo periodu. Tiedu periodu skirtinu kaip ekonominė politika, taip ir valstybės valdžios organizavimu.

Ūkui prasidėjus rusų pramonė išgyveno didį smūgį; įvairios dirbtuvės turėjo prisitaikinti karo reikalavimams. Ir suprantama, ne visos galėjo tai atlikti. Tatai nenuostabu, kad nuo 1914 metų birželio mėn. 20 d. ligi rugsėjo mėn. užsidengė 502 dirbtuvės, o 1034 sumažino savo gaminimą. Rusų pramonė nebuvo tiek lanksti, kaip vokiečių, kur dar ramiu laiku buvo žiūrima, kiek jos tinka karo reikalams. Bet savo keliu nepaprastai dygo naujų dirbtuvių, kurių reikalingumą iššaukė karas. Tuo būdu jei karo pradžioje vyravo bedarbių skaičius, tai kiek vėliau darbininkų pradėjo traukti. Nuo 1915 metų liepos 1 dienos liki 1916 metų liepos 1 d. darbo biržose ir biuruose buvo 314.000 pasisiūlymų ir 600.000 darbo pasiūlymų, taigi tuo laikotarpiu buvo gauta tik pusė reikalingų darbininkų skaičiaus. Išvada ta, kad ir karo metu sparčiai pramonė dirbo, nors labiausiai taikėsi karo reikalavimams.

Kariuomenės išlaikymo išlaidos nepaprastai augo. Jei pirmose dienose kariuomenė kainavo 20 mil. rublių dienai, tad 1916 m. ji apsiėjo jau 50 mil rublių dienai. Pinigynas blogėjo ir ne be reikalo buvo nurodoma, kad popierinių pinigų leidime nesilaikoma jokio saiko. Atrodė, baisu, kad popierinių pinigų išleista apie 11 milijardų. Patsai autorius šeštame komunistų partijos suvažiavime (1917 metų rugpiučio mėn.) juodžiausiai apipiešė ekonominę Rusijos padėtį, nes metalurgijos pramonė sumažėjusi 40% audimo — 20%, didesnę metinių pajamų dalis buvo skiriama kariuomenei.

Tokis Miliutinio rašymo būdas, kuomet bolševikai dar nebuvo stiprūs valdžioje, kuomet reikėjo leisti į minią pigių obalsių, lengvučių žodžių, norint tą minią patraukti prie savęs. Ir kaip tik pravartu buvo juodai viską nupiešti, tuo pačiu tarytum kalbant, jog viskas pagerės, kai valdžią paimsia į savo rankas.

Praejo pusmetis ir šalis valdoma buvo jau naujais ūkio pagrindais. Nors anais laikais buvo greičiausia kalbama prieš „kerenkas“, bet ir patys bolševikai nesugalvojo kitos pinigų reformos, kaip tik keleriopai padidinti tų pačių „kerenkių“ leidimą. Bet to nežįrint tas pats Miliutinas liaudies ūkio tarybų pirmame suvažiavime 1918 metų gegužės 28 d. viską piešia rausvomis spalvomis, nes jau veikė jų ekonominė politika. Ir žodžiuose pasirodo, kad jau esą užtenkamai maisto, pakanka kuro, dorai veikia transportas, metalurgijos pramonės pilnai pakanka ramiam rusų gyvenimui. Nors tuo pačiu metu miestai badauja, gyventojai šala, 30% judamosios

geležinkelių sąstatos sugėdusios, o ramiam gyvenimui gal ir pakankamas metalo skaičius senu būdu paverčiamas vien tik karo reikalams, pačius (prieš kuriuos karas tiek kovojo, vien tais obalsiais ir pasisekė įgyti sau galią po senovei tebetęsiama ir dar dabar nematyti jų pabaigos.

Ir jei anais laikais buvo tipingų buržuazinių mokslininkų, pavyzdžiui, nors ekonomininkas P.P. Migulin, kuris visumet mokėdavo ir suirutėse gerumą išrodyti, taip ir dabar atsiras ne vienas Miliutinas, kuris visai garbingai palaiko Migulino tradicijas.

Iš gan rimto ekonomininko ir ne menko Rusijos ekonominės būties žinovo, kuriuo yra Miliutinas, keista buvo laukti panašių veikalų. Matyt kaip carų laikais būdavo oficialūs „buržuaziniai“ mokslininkai, taip ir dabar yra irgi oficialūs, tik jau „proletariniai“ mokslininkai.

Būtų įdomūs autoriaus spėliojimai dėl dabartinės Rusijos ekonominės padėties. O gal agitacijos karštinei nuslūgus ir jis sugebėtų teisingiau gyvenimą žiūrėti, teisingiau jį nupiešti.

Stepukas.

Ecyelopédie Polonaise. Volume II, III-c partie. Développement territorial de la Nationalité Polonaise. Marches Orientales Polonaises. Fribourg — Lausanne. 1919 — 80, p. 98 + 6 diagramų puslapiai + 2 žemlapiai.

Jau didžiojo karo metu lenkų komitetas (Comité des publications encyclopédiques sur la Pologne) leidžia svetimomis kalbomis, propagandaudami Lenkijos atstatymo idėją, įvairių spaudinių. Redakcijos komitete dalyvauja: T. Estreicher, J. Kowalski, C. Lutostański, J. Modzelewski, E. Pilz, J. Rozwodowski, S. L. Zaleski, grafas J. Żółowski (pirmininkas) ir E. Gros. Bendradarbiauja kelios dešimtys žymesnių ir menkesnių rašytojų.

64 puslapiai šiame leidinyje užimti raštais apie Lietuvą. Čia randame įvairių statistikos davinių, tiesa, ne naujų. Štai kai kurios išvados: 1) nors lietuvių etnografinis plotas ligi šiol mažėjo, bet tai laikinas reiškinys, 2) lietuvių tauta gali savarankiškai gyventi, 3) Kauno žemėj lietuvių elementas nuo 1897 ligi 1909 m. padaugėjo, lenkų sumažėjo; Vilniaus ir Gardino žemėj atvirksčiai, 4) kaip lietuviai taip ir lenkai tebesispičia krūvon ir atskiria vieni nuo kitų, 5) gudai tik pradeda atgimti iš vargų prie savarankiško gyvenimo tinka, 6) Lietuvoj lenkams priklauso daugiau kaip $\frac{1}{3}$ žemės. Pridėtas spalvuotas žemlapis vaizdžiai parodo, kad Lietuva, Gudija ir vakarinė Ukraina tai lenkų dvarininkų šalis.

Be to žemlapyje raundame, matyt, iš delno išpeštų statistikos davinių, kad esą Vilniaus apskrityje 68,70% lenkų, Lidos apskr. 72,30%, Ašmenos 60,40%. Aišku, kad čia gudai prie lenkų priskaityti. Rizikingas daiktas, nes gali ir svetimtaučiai falsifikatą suprasti, pasiskaitę kitų raštų ar pabuvę vietoje.

Redaktorius: *A. Rimka.*

Leidžia: „*VARPO*“ *Bendrovė.*

VARPO Nr. 1 TURINYS:

	pusl.
1) <i>A. Žiūronas.</i> Šiu dienų klausimai	1
2) <i>V. Stepukas.</i> Ekonominis Rusijos gyvenimas	11
3) <i>Adomas Dainora.</i> Socialinės politikos pagrindai	25
4) <i>J. Dobilas.</i> Saliutė	34
5) <i>J. Žengė.</i> Paklausimas	42
6) Bibliografija	42